

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

III) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd.

LANDSHÖFDINGE-EMBETETS

UTI

U P S A L A L Ä N

UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

FÖR ÅREN

1856—1860.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Uti den senast afgifna berättelsen är, angående länets *allmänna beskaffenhet*, hänvisning lemnad såväl till en år 1850, i sammanhang med Topografiska Korpsens karta öfver länet, af trycket utkommen skrift kallad »Topografiska och Statistiska uppgifter om Upsala län», som äfven till en af Lektor W. Tham samma år utgifven beskrifning öfver länet, till hvilka skrifter, såsom fullständigt angifvande länets allmänna beskaffenhet, äfven nu hänvisas, likasom Chefens för Statistiska Central-Byrån den 17 Februari 1859 till Kongl. Maj:t afgifna underdåniga berättelse lemnar tillförlitlig upplysning om länets *indelning* i judicielt, ecklesiastikt och kameralt hänseende, enär deruti någon förändring under femårsperioden icke blifvit vidtagen, hvarföre de uti sistnämnde berättelse omförmälda oregelbundenheter ännu kvarstå.

På föranstaltande af länets Hushållnings-Sällskap, och sedan anslag af allmänna medel dertill erhållits, hafva *geologiska undersökningar* inom länet ägt rum genom Professoren A. Erdmann. Dessa undersökningar börjades under år 1856 vid Wattholma bruk och fortsattes förbi Upsala till Flottsund. Den areal, som därvid undersöktes, utgör omkring fyra qvadratmil och sträcker sig från trakten af Wissjön och Knifstasjön i norr till Håga, Flottsund och Danmarks Allmänning i söder, med en bredd mellan öster och vester af ungefär trefjerdedels mil på ömse sidor om Fyrisån. De närmare resultaten af dessa undersökningar hafva blifvit offentliggjorda genom en *karta*, med tillhörande beskrifning, öfver Fyrisåns dalbäcken. Under år 1857 fortsattes undersökningarne öfver Lagunda, Hagunda samt en del af Ulleråkers härader, omfattande en areal af

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse.....	1-29.
1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.....	1
2. Innevånare.....	2
3. Näringar.....	4
Tab. Litt. A. Arealen af odlad jord och naturlig äng.....	5
Tab. Litt. B. Tunnländstal åker användt till hvarje sädesslag år 1860	6
Tab. Litt. C. Handelspriser för en tunna i Upsala stad.....	8
Tab. Litt. D. Boskapsskötsel, absoluta antalet.....	9
Tab. Litt. E. Boskapsskötsel, relativa antalet.....	10
Tab. Litt. F. Dagsverkspriser.....	14
Tab. Litt. G. Åtgång af kol vid nedanstående bruk.....	16
4. Kommunikations-anstalter och varubyten.....	19
5. Kameralförhållanden.....	22
Tab. Litt. H. Handelspriser år 1860.....	22
Tab. Litt. I. Bränvinsminuterung och –utskänkning.....	22
6. Politi	23
 Tabellbilagor.....	 30-36.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	30
Tab. N:o 2. Jordbruk.....	30
Tab. N:o 3. Boskapsskötsel.....	31
Tab. N:o 4. Skogshushållning.....	31
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	32
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur.....	32
Tab. N:o 7. Grufvor, bergverk, bruk, fabriker och manufaktur- inrättningar samt handtverkerier.....	33
Tab. N:o 8. Allmänna vägar, gästgifverier och skjutsning, 1856-1860	34
Tab. N:o 9. Sjöfart och handel år 1860.....	34
Tab. N:o 10. Hemman och jordlägenheter å landet, tomter och jordar i städerna m. m. år 1860.....	35
Tab. N:o 11. Laga skiften m. m. åren 1856-1860.....	35
Tab. N:o 12. Sparbanker.....	36
Tab. N:o 13. Fattigvården.....	36

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

III) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd.

LANDSHÖFDINGE-EMBETETS

UTI

U P S A L A L Ä N

UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

FÖR ÅREN

1856—1860.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Uti den senast afgifna berättelsen är, angående länets *allmänna beskaffenhet*, hänvisning lemnad såväl till en år 1850, i sammanhang med Topografiska Korpsens karta öfver länet, af trycket utkommen skrift kallad »Topografiska och Statistiska uppgifter om Upsala län», som äfven till en af Lektor W. Tham samma år utgifven beskrifning öfver länet, till hvilka skrifter, såsom fullständigt angifvande länets allmänna beskaffenhet, äfven nu hänvisas, likasom Chefens för Statistiska Central-Byrån den 17 Februari 1859 till Kongl. Maj:t afgifna underdåniga berättelse lemnar tillförlitlig upplysning om länets *indelning* i judicielt, ecklesiastikt och kameralt hänseende, enär deruti någon förändring under femårsperioden icke blifvit vidtagen, hvarföre de uti sistnämnde berättelse omförmälda oregelbundenheter ännu kvarstå.

På föranstaltande af länets Hushållnings-Sällskap, och sedan anslag af allmänna medel dertill erhållits, hafva *geologiska undersökningar* inom länet ägt rum genom Professoren A. Erdmann. Dessa undersökningar börjades under år 1856 vid Wattholma bruk och fortsattes förbi Upsala till Flottsund. Den areal, som därvid undersöktes, utgör omkring fyra qvadratmil och sträcker sig från trakten af Wissjön och Knifstasjön i norr till Håga, Flottsund och Danmarks Allmänning i söder, med en bredd mellan öster och vester af ungefär trefjerdedels mil på ömse sidor om Fyrisån. De närmare resultaten af dessa undersökningar hafva blifvit offentliggjorda genom en *karta*, med tillhörande beskrifning, öfver Fyrisåns dalbäcken. Under år 1857 fortsattes undersökningarne öfver Lagunda, Hagunda samt en del af Ulleråkers härader, omfattande en areal af

omkring sex kvadratmil, öfver hvilka karta och beskrifning jemväl äro att emotse. Äfven enskilda jordägare hafva å sina egendomar, genom Läraren i Agrikultur-kemi vid Ultuna Landtbruks-Institut, Magister C. E. Bergstrand, låtit verkställa dylika undersökningar, öfver hvilka kartor likaledes blifvit upprättade och till ägarne aflemnade. Utom den kännedom i allmänhet om provinsens geognostiska förhållanden, som vinnes genom dessa undersökningar, lända de, i förening med de upprättade kartorna, den enskilde jordägaren till väsendtlig nytta, dels för den närmare och säkrare kännedom, som dermed erhålles om de olika jordarterne, de geologiska lagrens läge, natur samt agronomiska värde och användbarhet, dels ock vid jordens uppskattning och taxering.

Några företag af större omfattning, som lämpligen böra till denna afdelning hänföras, hafva under perioden icke blifvit fullbordade; hvaremot frågor om vidsträckta *sjösänkningar* blifvit bragte å bane eller till beredning och utförande åter upptagne. Bland dessa må i främsta rummet nämnas frågan om sänkning af sjön Tämnaren, hvarigenom omkring 20,000 tunnland nu vattendränkt jord skulle kunna göras odlingsbar och fruktbarande. För utförande af detta företag, ifrågasatt sedan århundraden och senast år 1844 öfvergifvet, i anseende till befarad våda för nedomliggande jernbruk, hafva till en del andra utvägar än tillförene blifvit ifrågasatte, genom hvilkas begagnande de svårigheter, som förut mött företaget, torde kunna omintetgöras. Ett annat företag jemväl af stor vikt och betydelse har äfven blifvit förberedt, nemligen sänkning af Ålbo och Ekeby sjöar samt utdikning af Wänge och Läby träsk. Genom utförande af detta arbete skulle en areal af 1,300 tunnland vattenskadad mark kunna göras odlingsbar för en kostnad af 16,169 R:dr R:mt, hvartill kommer lösen för den Upsala Akademi tillhöriga Qvarnbo qvarn, hvars flyttning för arbetets verkställande blefve af nöden.

Slutligen har äfven, i anledning af de ofta öfverklagade olägenheterna af Olandsåns och dermed sammanhängande vattendrags öfversvämningar, hvaraf omkring 8,000 tunnland jord anses svårt lida och hindras från odling, frågan om *fördjupning och utvidgning* af nämnde å och dess tillflöden under år 1860 ånyo blifvit upptagen.

Under kronobetjeningens tillsyn har *rensning* af åar och mindre vattendrag årligen ägt rum i åtskilliga delar af länet, ehuru någon egentlig viast genom sådana arbetens utförande icke kan sägas uppkomma, enär rensningarne icke äga allmogens förtroende och, till följd deraf, mer och mindre noggrannt och ändamålsenligt verkställas.

2. Innevånare.

Tab. N:o 1. Vid 1855 års slut var länets hela *folkmängd*, enligt mantalslängderna, 89,275 personer. Vid slutet af år 1860 uppgick folkmängden, enligt samma längder (Tab. N:o 1), till 91,007 personer, deraf voro frie från mantalspenningar och skyddsafgift: mankön 20,948, qvinkön 22,192, eller tillsammans 43,140; men, enligt husförhörslängderne, deremot till 92,536 personer, deraf voro mankön 43,840 och qvinkön 48,696.

Vid jämförelse af nästföregående berättelse, deruti redogörelse var lemnad för *folkökningen* sedan år 1810, visar det sig, att folknummern varit i en jemn, om än icke betydlig tillväxt. In- och utflyttningar, årsväxt eller farsoter kunna icke anses i någon väsendtligare mån hafva utöfvat inflytande på de vexlingar i folkmängdens till- eller aftagande, som kunna anmärkas, ty till *utflyttningar* äga innevånarne i allmänhet föga böjelse, och *inflyttning* förekommer ganska sällan och står då i jemförligt förhållande till utflyttningen. Uti Upsala stad torde dock folkmängdens tillväxt till en del böra tillskrifvas den inflyttning, som företages af personer, hvilka för sina barns undervisning vid akademien och öfrige läroanstalter, åtminstone under tiden därför, bo i staden. Årsväxten har icke heller slagit så illa ut, att utflyttning, till följd deraf, kunnat ifrågakomma, utan har tvertom, på sätt här nedan uti en senare afdelning om jordbruket närmare redogöres, sådesproduktionen lemnat betydligt till afsalu utöfver det för länets behof erforderliga.

Den under senare hälften af år 1857 och början af år 1858 i Upsala och å åtskilliga andra orter inom länet rådande *kolerafarsoten*, äfvensom den samma år, synnerligast i länets södra del, gängse *febersjukdom* torde dock i sin mån bidragit till den minskning i folkmängden, som från några orter anmärkts hafva inträffat under åren 1857 och 1858; och har dödligheten, synnerligast i de delar der koleran härjat, varit ganska stor, då farsoten i Upsala stad skördade icke mindre än 514 offer.

Några egendomligheter i afseende å giftermålens talrikhet, mortalitets- och nativitets-förhållanden hafva uti de till Länsstyrelsen ingångna uppgifter icke anmärkts, likasom icke heller under den tiderymd, denna berättelse omfattar, några *schismatiska rörelser* bland länets innevånare försports; dock har uti några församlingar förmärkts ett lifligt sträfvande efter kunskap i andligt afseende, hvilket åter föranledt särskilda sammankomster för bibelläsning och andaktsöfningar af andra slag, hvilka sammankomster dock icke förorsakat vådor eller oredor af anmärkningsvärd beskaffenhet.

I *byggnadssätt* och *klädedrägt* hafva under femårsperioden några märkbarare förändringar icke inträffat. Byggnaderne på landet uppföras likväl numera, särdeles af de förmögnare, med större utrymme och bekvämlighet, men fortfarande af trävirke, ehuru tillgången derpå, synnerligast i mellersta och södra delen af länet, är ganska knapp, hvarföre byggnadsämnen af sådant slag, äfvensom bränsle, måste hemtas på långa afstånd. I städerna, egentligen dock Upsala, verkställas nybyggnader af boningshus temligen allmänt utaf sten, och efter de eldsvådor, hvaraf staden under åren 1859 och 1860 varit hemsökt, hafva prydliga stenhus af tre och fyra våningars höjd blifvit uppförda. Såsom ganska sannolikt kan ock antagas, att äfven till nybyggnader af uthus skulle användas sten, derest tillgången på tegel i orten vore tillräcklig för de byggnadsarbeten, som årligen pågå, och icke priserne derpå vore så uppjagade, som nu är fallet. I klädedrägt följer allmogen gerna den form, som begagnas af ståndspersonerne, och att materialet icke alltid tillverkas med egna händer föranleder till utgifter, hvilka med husflit och enkelhet i seder synas oförenliga.

Väl förekommer ännu bland allmogen *missbruk af starka drycker*, ehuru numera ganska sällan och vanligen icke vid andra tillfällen än besök i städerna, då lättheten att varan erhålla föder begäret. Orsaken till denna helsosamma och glädjande förändring i folkets lefnadssätt bör otvifvelaktigt sökas, dels uti den nyare lagstiftningen för tillverkning och försäljning af bränvin, hvilken dryck derigenom så fördyrats, att dess umbärande blifvit för den obemedlade nära nog en nödvändighet, dels ock i den år från år stigande bildningen bland folket, dertill folkskolorne, om ej alltid skötte med det nit och den omtanka för upplysningens utbredande, som vore önskligt, likväl väsendtligen bidragit genom det begär efter vetande och kunskaper, som de otvifvelaktigt hos allmogen framkallat.

Att inom länet under femårsperioden högst få *gröfre brott* blifvit begångna torde hafva sin grund dels i nyss antydda förhållanden och dels i folkets eget skaplygne. Äfven förbrytelser emot äganderätten hafva varit fåtaliga, ett förhållande visserligen glädjande, men hvilket dock icke i och för sig ådagalägger, att känslan för det rätta gjort sig gällande; utan torde närmaste anledningen dertill vara att finna i de tillfällen till arbetsförtjenst, hvarpå under perioden varit riklig tillgång, och i de höga dagspenningar, som för lemnadt arbetsbiträde varit att påräkna och för hvilkas belopp på annat ställe i denna berättelse finnes redogjort.

I samma mån begagnandet af bränvin aftagit, har deremot bruket af *kaffe* tilltagit, och synnerligast bland kvinnorna mångenstädes öfvergått till missbruk. Om än ej så skadligt inverkan på befolkningens fysiska och psykiska förmögenheter, som bränvinet, medförer likväl bruket af kaffe till öfvermått obestriddigen skadliga följder och för välståndet känbara utgifter. *Öl*, äfven så kalladt bayerskt, begagnas jemväl af allmogen, dock till dagligt behof endast af dem sjelf beredda maltdrycker.

Omtanka för *renlighet* och bekvämlighet synes väl äfven vara något i tilltagande, ehuru ofta spåras en ytterlig liknöjdhet och tröghet för åstadkommande af förbättring derutinnan. Upplänningen är trög, och obe-

nägenheten för förändringar, äfven om de påtagligen medföra förbättringar, har hos allmogen varit ganska allmän, ehuru det traditionela bevarandet af förfädrens seder och bruk allt mer och mer gifver med sig.

Allmogens vanliga *förströelser* bestå i dansnöjen, hvilka, anställde nattetid, gifva anledning och tillfälle till osedlighet emellan könen, ett ondt, hvaruti för närvarande icke synes hafva inträdt den förbättring, som spåras uti andra rigtningar.

Till väsendtlig del genom bidrag i böcker från Hushållnings-Sällskapet hafva *Sockenbibliotheker* blifvit bildade i ganska många församlingar inom länet, hvilka bibliotheker underhållas, dels genom årliga bidrag från hvarje hemman, dels ock genom afgift af dem, som af bibliothekets böcker begagna sig och hvilkas antal lärer vara ganska stort. Ehuru egentligen icke tillhörande tiden för denna berättelse, förtjenar anmärkas, att föreningar till *öfning i vapnens bruk* blifvit bildade endast i Upsala stad samt inom Håbo, Lagunda, Hagunda och Ulleråkers härader, hvarförutom de Studerande vid universitetet inom sig bildat en särskild förening för berörde ändamål. I sammanhang med Skarpskytte-Korpsens bildande i Upsala inrättades ett socknebibliothek och en borgareskola.

3. Näringar.

Tab. N:o 2. A) *Jordbruk*. Beträffande först det geometriska *tunnlandtalet* af den odlade jorden och den naturliga ängen, så ligger det i sakens natur, att någon fullt tillförlitlig uppgift derom under närvarande förhållanden icke kunnat eller kan vinnas. Äfven under förutsättning, att vederbörande skulle vilja med all möjlig noggrannhet afgifva de begärda upplysningarna, låter detta sig dock icke göra, emedan de för sådant ändamål nödiga data ej sällan äro dem sjelfva obekanta. Enda utvägen att i detta hänseende komma till någon visshet vore naturligtvis att genomgå kartorna öfver samtliga hemmanen i länet, derest sådana, angifvande det närvarande förhållandet, finnes. Men dels har ett ganska stort antal hemman endast gamla kartor, efter hvilkas uppgörande betydliga förändringar i ägofördelningen ägt rum, dels saknas dylika kartor helt och hållet för hemman, som icke ännu blifvit skiftade. Här af följer, att de uppgifter, som i förevarande hänseende kunnat erhållas, äro att anse endast såsom mer eller mindre approximativt angifvande verkliga förhållandet *).

Tab. Litt. A. Emellertid hafva, med stöd af de upplysningar, som genom Hushållnings-Nämnderne erhållits, de ifrågasvarande arealerna af odlad jord och naturlig äng beräknats enligt hvad tab. Litt. A. å motstående sida utvisar.

Då dessa uppgifter emellertid, såsom nämnt blifvit, äro af beskaffenhet att blott kunna anses såsom ungefärligen angifvande dels den odlade jordens vidd inom olika trakter af länet, dels förhållandet emellan denna vidd och ängens areal, har äfven en annan väg blifvit beträdd för att, såvidt möjligt är, kontrollera dessa uppgifter och komma till ett åtminstone någorlunda nöjaktigt resultat.

För sådant ändamål har från härvarande Provins-landtmäterikontor infordrats ett sammandrag öfver alla de ägorymder, som inom länet undergått laga skifte. Enligt detta sammandrag hafva från och med 1828 till och med 1860 inom länet blifvit skiftade i rundt tal 1,585 förmedlade mantal, eller 44,52 procent af länets hela hemmantal, med en sammanlagd areal af

77,835,	eller i medeltal per mantal	49,11,	tunnland åker,
64,580,	» » » » »	40,74,	» äng,
6,615,	» » » » »	4,17,	» odlingsmark,
165,677,	» » » » »	104,53,	» afrösningsjord,
4,789,	» » » » »	3,02,	» impedimenter,
<hr/>			
tillsammans 319,496, eller i medeltal per mantal 201,57 tunnland,			

*) Af synnerligt intresse skulle det hafva varit, om tillgång kunnat erhållas till de delar af det under arbete varande *Ekonomiska karteverket* öfver länet, hvilka äro afslutade, så att åtminstone i afseende å de trakter, dessa delar omfatta, fullt exakta uppgifter kunnat vinnas såväl i nu ifrågasvarande som åtskillige andra hänseenden; men då bemälda karteverk ännu icke är för allmänheten tillgängligt, hafva de deri förekommande meddelanden icke kunnat tillgodogöras.

hvidan åkern eller den odlade jorden skulle utgöra 24,36 procent och ängen 20,21 procent af dessa hemmans hela jordrymd.

Tager man dessa uppgifter, som omfatta hemman inom länets alla delar, till utgångspunkt för beräkningen, skulle den odlade jorden inom länet, med dess 3,560 hemman, uppgå i rundt tal till 175,000 tunnland samt ängen till 145,000 tunnland, hvilka summor öfverskjuta de i nedanstående tabell gifna, för den odlade jorden med omkring 3,000 tunnland, och för ängen med 32,000 à 33,000 tunnland, eller 0,7 tunnland odlad jord och 9 tunnland äng per mantal. Denna senare olikhet är visserligen i och för sig ganska betydlig, men kan dock hafva sin förklaringsgrund deri, att arealbeloppen flerstädes torde blifvit för lågt beräknade och icke heller kunnat allestädes bestämdt uppgifvas, vid hvilket förhållande det ligger nära för hand att hellre gifva en något för låg än en för hög summa. Möjligen hafva ock vissa arealer kärrmark af Landtmätare blifvit upptagna såsom äng, under det ägarne uti ifrågavarande hänseende ej beräknat dem såsom sådan.

Beträffande förhållandet emellan den odlade jordens och den naturliga ängens areal för olika trakter, så torde tabellen angifva ett på det hela temligen riktigt resultat. Den upplyser då, att i länets sydligare och mellersta delar den odlade jorden upptager ett större område i förhållande till ängen, än i den nordligare. I Bro och Håbo härader, som i detta hänseende stå främst, är den förras areal mer än tre gånger så stor som den senares; i Vaksala och Rasbo samt Åsunda omkring två och en half gång; i Trögds, Lagunda och Hagunda samt Ulleråkers mer än dubbelt så stor; hvarefter den aftager mot norr till dess den blir i Elfkarleby något mer än hälften och i Olands norra distrikt något mindre än hälften deraf.

Jordens beskaffenhet inom länet är i allmänhet dels god, dels medelmåttig och endast undantagsvis, samt detta egentligen blott i den nordligaste delen, svag. I Bro och Håbo härader är den i allmänhet god och ingenstädes till någon anmärkningsvärd omfattning svag. I Trögds fullt medelmåttig; i Åsunda till öfvervägande delen god, i öfrigt medelmåttig; i Lagunda och Hagunda till $\frac{1}{2}$ god, till $\frac{1}{2}$ medelmåttig och till $\frac{1}{2}$ svag; i Ulleråkers, i afseende på åkerjorden, i allmänhet god, hvaremot ängsmarken delvis lider af vatten; i Vaksala och Rasbo i allmänhet god, utom i Rasbokils socken, der den till en del är medelmåttig, men till större delen svag, hvilket senare är förhållandet äfven i $\frac{1}{3}$ af Funbo socken; i Bälinge och Norunda delvis god, delvis medelmåttig, öfverhufvud fullt medelmåttig; i Olands södra distrikt i allmänhet fullt medelmåttig, utom i en del af Öster Löfsta socken, der den är svag; i Olands norra distrikt, äfvensom i Tierps medelmåttig; Elfkar-

Tab. Litt. A.

Arealen af odlad jord och naturlig äng.

Hushållnings-Nämnds distrikter *).		Odlad jord. Tunnland.	Naturlig äng. Tunnland.
För Bro och Håbo	Hushållnings-Nämnds distrikt.....	18,208	5,857
» Trögds	» » »	22,104	9,511
» Åsunda	» » »	15,271	6,323
» Lagunda och Hagunda	» » »	24,490	10,789
» Ulleråkers	» » »	8,854	3,890
» Vaksala och Rasbo	» » »	17,392	6,957
» Bälinge och Norunda	» » »	24,391	12,601
» Olands södra	» » »	10,253	9,622
» Olands norra	» » »	9,532	19,814
» Tierps	» » »	14,040	14,350
» Elfkarleby	» » »	7,471	12,964
Tillsammans för hela länet		172,006	112,678

*) De sju första af dessa distrikter omfatta hvar för sig häraderne af samma namn. Olands södra distrikt omfattar Skepthammars, Alunda, Mörkarla, Ekeby, Tuna och Stafby socknar. Olands norra: Hållnäs, Öster Löfsta, Tegelsmora, Films och Dannemora socknar; Tierps: Tierps, Wendels och Söderfors socknar; Elfkarleby: Elfkarleby, Wesslands och Tolfta socknar.

leby dels medelmåttig, dels svag. Bäst är denna beskaffenhet sålunda i allmänhet i södra och mellersta delarne af länet, samt jemförelsevis mindre god i den norra delen.

Brukningssättet är allmännast tvåskiftesbruk, hvarvid dock nästan allestädes, der detta användes, en del af trädesjorden, somligstädes ända till hälften deraf, besås med ärter, vicker, klöfver och rotfrukter. Vexelbruk till någon större omfattning finnes endast i de sydligare och mellersta delarne af länet. I Bro och Håbo härader, som i detta hänseende stå främst, uppgifves omkring 43 procent af åkerjorden vara förlagda i vexelbruk, omkring 7 procent i treskiftesbruk och omkring 50 procent i tvåskiftesbruk; i Åsunda härad 29 proc. i vexelbruk, återstoden i tvåskiftesbruk; i Lagunda och Hagunda härader omkring 8 proc. i vexelbruk, något öfver 1 proc. i treskiftesbruk, återstoden i tvåskiftesbruk; i Ulleråkers härad 25 proc. i vexelbruk, 2 proc. i treskiftesbruk och 73 proc. i tvåskiftesbruk; i Trögds härad 12 proc. i vexelbruk, återstoden i tvåskiftesbruk; i Waksala och Rasbo omkring 14 proc. i vexelbruk, någon del i koppelbruk och återstoden i tvåskiftesbruk; i Bälunge och Norunda omkring 3 proc. i vexelbruk, återstoden i tvåskiftesbruk; i Olands södra distrikt omkring 6 proc. i vexelbruk, återstoden i tvåskiftesbruk, med begagnande af en fjerdedel af trädesjorden (= af halfva åkerarealen) till odlade af rotfrukter, ärter, klöfver, vicker, linfrö m. m.; i Tierps distrikt omkring 4 proc. i vexelbruk, återstoden dels i tvåskiftes-, dels i koppelbruk; i Olands norra distrikt i vexelbruk något öfver 1 proc., återstoden i tvåskiftesbruk, med begagnande af en tredjedel af trädesjorden till odling af rotfrukter, ärter och vicker. Från Elfkarleby distrikt uppgifves endast tvåskiftesbruk, med någon del af trädesjorden använd för rotfrukter och ärter.

Sammanlagda arealen af all i länet under vexelbruk varande jord upptages till 23,000 à 24,000 tunnland samt af den i treskiftesbruk till 1,900 à 2,000 tunnland. Antages då hela åkerarealen inom länet i rundt tal till 172,000 tunnland, skulle af den odlade jorden vara förlagda i vexelbruk 14 procent, treskiftesbruk 1 procent och tvåskiftesbruk 85 procent.

Årliga utsädet på tunnland utgör i medium, beräknadt efter uppgifterna till Finans-Komitén: af hvete 23,50, råg 27, korn 32,50, hafre 39,25, blandsäd 36,25, ärter 26,50 kappar, potatis 7,25 tunnorr.

Såsom blandsäd begagnas allmännast och inom hela länet korn och hafre i olika proportioner, samt derjemte i de flesta trakter äfven vicker och hafre.

Tab. Litt B. Rörande *tunnlandtalet* af den åkerjord, som 1860 blifvit använd för odling af de särskilda sädesslagen, lemnas i nedanstående tabell Litt. B. detaljerad uppgift, dervid äfven, till lättande af öfversigten, procentför-

Tab. Litt. B.

Tunnlandstal åker användt till hvarje sädesslag år 1860.

Hushållnings-Nämnds distrikter.	Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Blandsäd.		Ärter.		Potatis.		Andra rotfrukter.		Lin och hampa.		Summa besädd jord.		Summa odlad jord.
	Tunnland.	Proc. af odlade jorden.	Tunnland.	Proc. af odlade jorden.	Tunnland.	Proc. af odlade jorden.	Tunnland.	Proc. af odlade jorden.	Tunnland.	Proc. af odlade jorden.	Tunnland.	Proc. af odlade jorden.	Tunnland.	Proc. af odlade jorden.	Tunnland.	Proc. af odlade jorden.	Tunnland.	Proc. af odlade jorden.	Tunnland.	Proc. af odlade jorden.	Tunnland.
Bro och Håbo	970	5,8	2,941	16,1	1,572	8,6	1,425	7,8	643	3,5	306	1,7	681	3,7	53	0,3			8,591	47	18,208
Trögds	699	3,2	3,811	17,2	2,947	13,3	1,394	6,3	1,032	4,7	323	1,5	563	2,5					10,769	48,7	22,104
Åsunda	581	3,8	3,008	19,7	1,234	8,1	1,038	6,8	871	5,7	170	1,1	511	3,3	60	0,4			7,473	48,9	15,271
Lagunda och Hagunda	720	3	4,898	20	3,061	12,5	1,224	5	816	3,3	490	2	765	3,1	82	0,3			12,056	49,2	24,490
Ulleråkers	442	5	1,770	20	1,505	17	221	2,5	442	5	177	2	177	2					4,734	53,5	8,854
Waksala och Rasbo	362	2,1	3,261	18,7	3,261	18,7	587	3,3	500	3	362	2,1	363	2,1					8,696	50	17,392
Bälunge och Norunda	975	4	4,878	20	4,878	20	487	2	975	4	487	2	975	4					13,655	56	24,391
Olands södra	481	4,7	2,081	20,3	2,050	20	205	2	307	3	317	3,1	645	6,3		317	3,1		6,403	62,5	10,253
Olands norra	155	1,6	2,126	22,3	1,902	20	85	0,9	100	1	157	1,5	754	8	75	0,8	50	0,5	5,404	56,6	9,532
Tierps	351	2,5	3,510	25	3,510	25	1,165	8,3	280	2	351	2,5	421	3					9,588	68,3	14,040
Elfkarleby	62	0,8	1,079	14,4	908	12,2	281	3,8	114	1,5	65	0,9	394	5,3			26	0,3	2,920	39,2	7,471
Hela länet	5,798	3,4	33,363	19,4	26,828	15,6	8,112	4,7	6,080	3,5	3,205	1,9	6,249	3,6	663		0,4		90,296	52,5	172,006

hållandena, så för de särskilda hushållningsdistrikterna, som för länet i dess helhet, blifvit angifna. Enligt denna tabell äro af den odlade jordens areal, 172,006 tunnland, tillsammans 90,298 tunnland, eller 52,5 procent, besädda dels med säd, dels med potatis, samt med säd ensamt 83,386 tunnland, eller 48,5 procent af den odlade jorden. Af de särskilda sädesslagen odlas:

Hvete	å	5,798	tunnland	eller	å	3,4	procent	af	den	odlade	jorden,
Råg	å	33,363	»	»	»	19,4	»	»	»	»	»
Korn	å	26,828	»	»	»	15,6	»	»	»	»	»
Hafre	å	8,112	»	»	»	4,7	»	»	»	»	»
Blandsäd	å	6,080	»	»	»	3,5	»	»	»	»	»
Ärter	å	3,205	»	»	»	1,9	»	»	»	»	»
83,836 tunnland eller 48,5 procent af den odlade jorden.											

I procentförhållande af den odlade jorden inom de särskilda distrikterna sås:

Hvete, mest i Bro och Håbo distrikt med 5,3 proc., minst i Elfkarleby distrikt med 0,8 proc., samt deremellan: öfver medium (3,4 proc.) i Ulleråkers, Olands södra, Bälunge och Norunda samt Åsunda; under medium i Trögds, Lagunda och Hagunda, Tierps, Waksala och Rasbo samt Olands norra;

Råg, mest i Tierps distrikt med 25 proc., minst i Elfkarleby distrikt med 14,4 proc., samt deremellan: öfver medium (19,4 proc.) i Olands norra, Olands södra, Lagunda och Hagunda, Ulleråkers, Bälunge och Norunda samt Åsunda; under medium i Waksala och Rasbo, Trögds samt Bro och Håbo;

Korn, mest i Tierps distrikt med 25 proc., minst i Åsunda distrikt med 8,1 proc., samt deremellan: öfver medium (15,6 proc.) i Bälunge och Norunda, Olands norra, Olands södra, Waksala och Rasbo samt Ulleråkers; under medium i Trögds, Lagunda och Hagunda, Elfkarleby samt Bro och Håbo;

Hafre, mest i Tierps distrikt med 8,3 proc., minst i Olands norra med 0,9 proc., samt deremellan: öfver medium (4,7 proc.) i Bro och Håbo, Åsunda, Trögds samt Lagunda och Hagunda; under medium i Elfkarleby, Waksala och Rasbo, Ulleråkers, Bälunge och Norunda samt Olands södra;

Blandsäd, mest i Åsunda distrikt med 5,7 proc., minst i Olands norra med 1 proc., samt deremellan: öfver medium (3,5 proc.) i Ulleråkers, Trögds, Bälunge och Norunda; vid medium i Bro och Håbo; under medium i Lagunda och Hagunda, Waksala och Rasbo, Olands södra, Tierps och Elfkarleby;

Ärter, mest i Olands södra distrikt med 3,1 proc., minst i Elfkarleby distrikt med 0,9 proc., samt deremellan: öfver medium (1,9 proc.) i Tierps, Waksala och Rasbo, Lagunda och Hagunda, Ulleråkers, Bälunge och Norunda; under medium i Bro och Håbo, Trögds, Olands norra och Åsunda.

Af *potatis* odlas mest i Olands norra distrikt med 8 proc., minst i Ulleråkers distrikt med 2 proc., samt deremellan: öfver medium (3,6 proc.) i Olands södra, Elfkarleby, Bälunge och Norunda samt Bro och Håbo; under medium i Åsunda, Lagunda och Hagunda, Tierps, Trögds samt Waksala och Rasbo.

I afseende på förhållandet med »andra rotfrukter» samt »lin och hampa», hvilka samtliga föga odlas inom länet, hänvisas till tabellen.

Vidkommande det årliga behovet till utsäde inom länet uppgår detta, med antagande å ena sidan af de i tabellen förekommande besädda arealer och å den andra af det förut angifna medelutsädet per tunnland:

af hvete,	å	23,50	kappar	per	tunnland,	till	4,258	tunnor,	
» råg,	å	27	»	»	»	,	»	28,150	»
» korn,	å	32,50	»	»	»	,	»	27,247	»
» hafre,	å	39,25	»	»	»	,	»	9,950	»
» blandsäd,	å	36,25	»	»	»	,	»	6,888	»
» ärter,	å	26,50	»	»	»	,	»	2,654	»
									79,147 tunnor,
samt af potatis, å 7,25 tunnor,									45,305 »

Skörden, uppskattad i korntal af utsädet och med afdrag af detta under åren 1856—1860, har utfallit på sätt tab. N:o 2 utvisar.

Den årliga *förbrukningen* af spanmål och potatis uppgifves i vissa hänseenden temligen olika från olika trakter af länet: af hvete från 8 till 2 kappar på person; af råg från 2 tunnor till 1½ tunna; af korn från 2 tunnor till 8 kappar; af ärter från 8 kappar till 2 kappar; af potatis från 4 tunnor till 2 tunnor, allt på person. De olikheter, som härutinnan i verkligheten och tvifvelsutän förefinnas, i synnerhet hvad potatisförbrukningen angår, torde hufvudsakligen härleda sig derifrån, att i olika trakter i kosthållet ingå olika belopp sofvel, så att der detta belopp är mindre, den ifrågavarande förbrukningen blir större och tvertom. I spanmålsförbrukningen upptages blandsäd uti förevarande hänseende endast från Lagunda och Hagunda distrikt, med 8 kappar på person, samt från Ulleråkers distrikt med 4 kappar på person. I medeltal för hela länet torde förbrukningen af spanmål kunna uppskattas: af hvete till 4 kappar på person, af råg till 1 tunna 16 kappar, af korn till 1 tunna 4 kappar, af ärter till 3 kappar samt af potatis till 2½ tunnor på person.

Efter denna uppskattning skulle, med beräkning af länets folkmängd till 92,536 personer, hvartill den vid 1860 års slut uppgick, *förbrukningen inom länet* uppgå: af hvete till 11,567 tunnor, af råg till 138,804, af korn till 104,103, och af ärter till 8,675 tunnor, hvartill komme af blandsäd särskildt uppgifna 2,922 tunnor, eller tillsammans 266,071 tunnor, samt af potatis till 254,475 tunnor; hvadan skulle återstå: af hvete 19,516 tunnor, af råg 52,616, af korn 73,901, af hafre 62,685, af blandsäd 41,850 och af trindsäd 6,983 tunnor, tillsammans 257,551 tunnor, samt af potatis 44,538 tunnor.

Häraf synes, att, på det hela, sädesproduktionen ej blott är fullt tillräcklig för länets behof, utan ock lemna ett ej obetydligt belopp till afsalu. Mest bördiga äro de södra och mellersta delarne af länet; och öfverhufvud torde kunna antagas, att ingenstädes i dessa trakter ifrågavarande produktion understiger hvad som erfordras för eget behof. I norra delarne deremot är förhållandet ej allestädes sådant. I synnerhet i Olands norra distrikt, der bergshandteringen utgör en hufvudnäring, måste spanmålsbehovet i ej ringa mån fyllas genom inköp från andra trakter. På jordbruket i allmänhet förmäles ock nämnda handtering derstädes i flere hänseenden utöfva ett menligt inflytande, enär allmogen, hvars förnämsta biförtjenst vinnes af malmforsling och körslor för brukens räkning, derigenom drages från modernäringen samt sålunda försummar att åt denna egna behörig uppmärksamhet och omtänka; hvartill kommer att en myckenhet jord blifvit, genom betydliga uppdämningar till åstadkommande af driftvatten för brukens behof, antingen helt och hållet vattendränkt eller ock så besvärad af syra, att den endast förmår frambringa starrarter och andra föga närande grässlåg, till följd hvaraf fodertillgången blir knapp och ladugårdsskötseln sålunda måste mer eller mindre lida. Inom Söderfors socken af Tierps distrikt äfvensom i Elfkarleby socken af Elfkarleby distrikt är likaledes spanmålsproduktionen otillräcklig för eget behof.

Tab. Litt. C. *Handelspriserna* å de särskilda sädesslagen under den ifrågavarande femårsperioden är Länsstyrelsen ej, i afseende på länet i dess helhet, i tillfälle att uppgifva; men, hvad angår förhållandet i *Upsala stad*, hafva i detta hänseende enligt nedanstående tab. Litt. C. uppgifter erhållits.

Tab. Litt. C.

Handelspriser för en tunna i Upsala stad.

	Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Blandsäd.											
	Vårpris.	Höstpris.	Vårpris.	Höstpris.	Vårpris.	Höstpris.	Vårpris.	Höstpris.	Vårpris.	Höstpris.										
År 1856	34	—	29	—	16	50	16	50	12	50	12	—	8	—	9	—	9	—	9	—
» 1857	20	—	20	—	16	—	13	50	12	—	11	50	7	—	6	50	8	50	9	—
» 1858	20	—	17	—	10	50	10	50	10	—	9	75	6	50	7	75	8	25	8	25
» 1859	18	—	18	—	12	—	11	50	11	—	10	50	7	50	8	50	9	25	9	25
» 1860	18	—	17	—	11	50	13	50	9	75	11	50	8	—	7	50	9	50	9	50

Rörande offentliga understöd för missväxter och andra skador å grödan, hafva dylika icke blifvit under nämnde period begärda eller anvisade.

Nya sädeslag hafva ingenstädes inom länet till något anmärkningsvärdare omfång blifvit odlade, om man undantager, att bruket af vicker och vickerhafre i en och annan trakt äfven bland allmogen på de senare åren blifvit allmännare än förr.

Trädgårdsskötseln och fruktträdsodlingen står hos allmogen i allmänhet på en låg ståndpunkt. Emellertid har Länets Hushållnings-Sällskap under en lång följd af år sökt att för dem väcka håg och intresse, och tvifvelsutän har åtminstone den senare, eller fruktträdsodlingen, något gått framåt. Sedan den af Hushållnings-Sällskapet med understöd af allmänna medel anlagda trädskola nu hunnit fullt ordnas, har Hushållnings-Sällskapet för afsigt att årligen i länet gratis utdela ett större antal förädlade fruktträd; och är att hoppas, att detta i sin mån äfven skall medverka till befrämjande af en förändring till ett bättre i förevarande hänseende.

B) *Boskapsskötsel.* Antalet 1860—1861 vinterfödda kreatur är uppgifvet på sätt i nedanstående Tab. N:o 3 och Litt. D. finnes utfördt och i tab. N:o 3 sammandraget.

Länsstyrelsen har här velat meddela en species facti af förhållandet inom de olika delarne af länet, för att dermed lätta öfversigten och bereda tillfälle till anställande af jämförelse dessa delar emellan.

Såsom bestämdt angifvande det verkliga antalet underhållna kreatur, torde väl de i tabellen upptagna summor icke vara fullt tillförlitliga; och sannolikt kunde de utan fara för misstag höjas åtminstone en eller annan procent. Men emellertid kunna de gifva en ungefärlig föreställning om beloppen, och särdeles, i hvad angår proportionen emellan antalen af de olika slagen underhållna husdjur, torde de på det hela kunna antagas såsom i det närmaste uttryckande verkliga förhållandet. Under förutsättning här af visa de ett särdeles lågt antal underhållna nötkreatur i förhållande såväl till den odlade jorden som i synnerhet till antalet underhållna hästar. Jemför man nemligen antalet nötkreatur med tunnlandtalet odlad jord, så komma

ett nötkreatur, ungboskapen inberäknad, på 3 tunnland odlad jord,
 ett storkreatur på 4 tunnland odlad jord, och
 en ko » 5 » » »

Tab. Litt. D.

Boskapsskötsel, absoluta antalet.

Hushållnings-nämnds distrikter.	Hästar.	Oxar och tjurar.	Kor.	Ungnöt.	Får.	Svin.
För Bro och Håbo distrikt	1,295	1,517	2,923	1,076	2,700	1,619
» Trögds »	1,646	2,144	3,376	1,718	3,977	2,396
» Åsunda »	982	1,254	2,085	1,001	2,829	1,214
» Lagunda och Hagunda »	2,269	1,488	4,134	1,912	5,084	2,409
» Ulleråkers »	1,000	280	1,650	530	2,130	940
» Waksala och Rasbo »	1,954	455	3,232	773	3,127	1,772
» Bälinge och Norunda »	2,684	454	3,115	1,214	5,230	1,810
» Olands södra »	2,315	306	3,619	826	4,882	1,558
» Olands norra »	1,886	294	3,892	1,525	6,450	1,182
» Tierps »	2,391	333	3,832	1,992	6,398	2,160
» Elfkarleby »	1,160	256	2,372	1,065	4,810	625
Summa	19,582	8,781	34,230	13,632	47,617	17,685

Tab. Litt. E. De stora vexlingar i olika trakter af länet, som de ingångna uppgifterna i detta hänseende skulle antyda, för så vidt de öfverensstämma med verkliga förhållandet, angifvas af nedanstående specifikation, tab. Litt. E., utvisande såsom ytterligheter, att å ena sidan i Olands norra distrikt skulle komma

ett nötkreatur på 1,7 tunnland odlad jord,
ett storkreatur på 2,3 » » »
en ko på 2,4 » » »

samt å andra sidan att i Bälunge och Norunda distrikt skulle komma

ett nötkreatur på 5,1 tunnland odlad jord,
ett storkreatur på 6,9 » » » och
en ko på 7,9 » » »

hvilken senare summa dock är så hög, att den i ett eller annat hänseende synes häntyda på något misstag i uppgifter.

De i förhållande till den odlade jordens areal i de norra delarne af länet förekommande större antalen kreatur äga tvifvelsutän i väsendtlig mån sin förklaring deri, att ängen och den naturliga betesmarken der äro större än i länets södra delar.

Beträffande förhållandet emellan antalet hästar och antalet nötkreatur, så visar sig, att det förra, i medeltal för hela länet, utgör 34,6 procent af det senare, samt 57,2 procent af antalet kor. Detta förhållande, som med skäl må kallas ett missförhållande, vittnar i sin mån, att ladugårdsskötseln i länet ännu står temligen lågt, då hästarnes antal är mer än $\frac{1}{3}$ af nötkreaturens och betydligt mer än hälften af antalet kor. Högst utfaller procenten i begge dessa hänseenden i Bälunge och Norunda distrikt, der antalet hästar utgör 56,1 procent af antalet nötkreatur tillsammans och 86,2 procent af antalet kor. Lägst är den i Åsunda, i förra fallet med 22,6 procent, i senare med 47,1 procent.

Anmärkas förtjena ock olikheterna i antalet underhållna oxar och tjurar i förhållande å ena sidan till antalet kor och å andra till antalet hästar. I de sydligare delarne af länet är antalet oxar och tjurar jemförelsevis större samt aftager mot norr. Störst är antalet i Trögds distrikt, der det utgör 63,5 procent af antalet kor och 130,3 procent af antalet hästar; minst är det i förhållande till antalet kor i Olands norra distrikt, der det utgör endast 7,6 procent af detta antal, och, i förhållande till antalet hästar, i Olands södra

Tab. Litt. E.

Boskapsskötsel, relativa antalet.

Hushållnings-nämnds distrikter.	Hästantalet		Tunnland odlad jord på		
	i procent af antalet tjurar, kor och ungnöt.	i procent af koantalet.	nöt.	stornöt.	ko.
Bro och Håbo	23,5	44,3	3,3	4,1	6,2
Trögds	22,7	48,8	3,1	4	6,5
Åsunda	22,6	47,1	3,5	4,6	7,3
Lagunda och Hagunda	30,1	54,9	3,3	4,4	5,9
Ulleråkers	40,8	60,6	3,6	4,6	5,4
Waksala och Rasbo	44	60,5	3,9	4,2	5,4
Bälunge och Norunda	56,1	86,2	5,1	6,9	7,9
Olands södra	48,7	63,9	2,1	2,6	2,8
Olands norra	33	48,5	1,7	2,3	2,4
Tierps	38,8	62,4	2,3	3,4	3,7
Elfkärlby	31,4	48,8	2	2,8	3,1
Medeltal för länet	34,6	57,2	3	4	5

distrikt, der det uppgår endast till 13,2 procent af detta senare antal. Medeltalet för länet af antalet oxar och tjurar i dessa hänseenden utgör 44,8 procent af antalet hästar och 25,7 procent af antalet kor.

Slutligen må ock nämnas, att antalet ungnöt, får och svin, enligt senaste beräkningen, utfaller något lägre än enligt de till Finans-Komitén ingifna uppgifter, hvilket förhållande skulle kunna förklaras, i hvad angår de tvenne förstnämnda djurslagen, af missväxten å högrödan 1859, samt i afseende på det sistnämnda slaget af i vissa delar af länet förekommande svinsjuka.

Hvad sedan beträffar *fodertillgången* och dess tillräcklighet eller otillräcklighet, så äga naturligtvis för olika trakter mer eller mindre framstående olikheter i afseende derpå rum. På samma sätt kan en gynn-sammare skörd göra förhållandet bättre det ena året än det andra. Men oafsedt dessa tillfälliga vexlingar kan fodertillgången med afseende på länet i dess helhet icke anses motsvara behovet ens för det nu befintliga kreaturantalets ändamålsenliga framfödande. Jordbruket är ställt företrädesvis på sädesproduktion. Foderväxtodlingen är, synnerligen hos allmogen, i hög grad försummad, och utfodringen afser mera att lifnära ett större antal kreatur, än att rikligt förse ett mindre. Visserligen har i senare tider en rigtning till ett bättre i detta hänseende börjat visa sig, men ännu återstår derutinnan mycket att önska. Fördelen af produktionsfoder i egentlig mening är ännu icke af mängden, åtminstone bland allmogen, insedd, hvadan ett förknappningssystem vid utfodringen af nötkreaturen temligen allmänt gör sig gällande. Dertill kommer ock, att särdeles i de trakter af länet, i hvilka körslor utgöra en hufvudsaklig binäring, det bästa och kraftigaste fodret användes åt hästarne, af hvilka, såsom redan blifvit antydt, flerstädes hålles ett öfverdrifvet stort antal. Skulle sålunda fodertillgången än kunna uppskattas till det belopp, att den i vanliga år ej direkt för-anledde till kreatursantalets minskning och möjligen äfven i en och annan trakt medgäfvade någon ökning i detta antal, med det stillningssätt som allmännast tillämpas, så kan den dock, på anförda grunder, icke anses mot behovet svarande, för så vidt som detta behof uppskattas, mindre efter huru stort antal, som kan fram-födvas, än efter huru det framfödes.

Det ungefärliga beloppet af *spanmål*, som i medeltal användes till *kreaturens utfodring*, uppgifves till omkring 70,000 à 72,000 tunnor, jemte potatis och andra rotfrukter, efter omständigheterna.

Afkastningen af ladugården är, såsom synes af hvad förut antydts, icke hvad den borde och kunde vara, samt förhåller sig naturligtvis något olika för olika trakter; men i allmänhet och med afseende på länet i dess helhet kan den dock anses motsvara behovet för egen förbrukning och jemväl lemna något öfverskott till afsalu. Äfven i detta hänseende stå länets sydligare och mellersta delar framför de nordligare. I syn-nerhet gäller detta för de trakter, som äro närbelägna till städer och ångbåtsleder samt sålunda på dessa hafva en lättare afsättning af sina produkter. Emellertid förmåles öfverskott i ifrågavarande hänseende före-finna i alla distrikt, utom i Olands norra samt en del af Tierps och Elfkarleby. Den afsättning, som äger rum, omfattar hufvudsakligen dels lefvande kreatur och kött, dels mjölk, smör och ost, de sistnämnda slagen mest från herregårdarna.

Handelspriserne 1860—1861 hafva, enligt från de olika delarne af länet ingångna uppgifter, i medeltal utgjort:

för en häst	170	R:dr	R:mt,
» » oxe eller tjur	122	»	»
» » ko	60	»	»
» ett ungnöt.....	27	»	»
» » får	8	»	»
» » svin.....	31	»	»

Djurracernas beskaffenhet är ännu allmännast sådan den af ålder varit, ehuru under de senare åren onekligen ett framåtskridande i detta hänseende åtminstone i de sydligare och mellersta trakterna af länet

delvis ägt rum. På herregårdarna förekomma ej sällan afvelsdjur af ädlare race, till följd hvaraf en bättre stam der så småningom uppstår. Äfven allmogen börjar flerstädes söka förskaffa sig djur af en sådan stam. Till förbättrande af hästafveln är inom länet bildad en *förening*, som håller hingstar, dels af Ottenby, dels af Norsk race, och hvilka äro stationerade å åtskilliga ställen i länet, för att användas såsom beskällare. Förningen, som nu redan en längre följd af år ägt bestånd, har på detta sätt i ej ringa mån verkat för hästkulturens höjande inom provinsen och har sålunda en väsendtlig förtjenst af det framåtgående, som i detta hänseende ägt rum. För befrämjande af boskapsafvelns förädling äro inom länet tvenne *stamholländerier* af fullblods-Ayrshire-race upprättade, det ena vid Ultuna, på Statens bekostnad, det andra på Ekolsund, grundadt af enskilda aktieägare; från hvilka holländerier årligen säljas dels tjurur, dels betäckta qvigor, till följd hvaraf djur af den der underhållna stam mer och mer spridt och sprider sig i länet.

Sedan år 1855 har äfven länets Hushållnings-Sällskap sökt i större skala verka för det ifrågavarande ändamålet genom anordnande af årliga *utställningar* af såväl hästar som hornboskap, till hvilka utställningar för närvarande 2,400 R:dr R:mt äro anslagna att såsom premier för uppvisande af prisförtjenta djur utdelas. För att desto kraftigare sporra allmogen att deltaga i dessa utställningar, hafva de blifvit ordnade på tvenne afdelningar, nemligen å ena sidan i en allmän utställning för hela länet, dervid en hvar inom länet bosatt person äger att honom tillhörigt djur till täflan uppvisa, å andra sidan särskilda för hushållningsdistrikterna afsedda utställningar, dervid endast allmogen tillhöriga djur få till täflan mottagas.

Af *farsoter* bland husdjuren hafva under den ifrågavarande tiden i de fleste delar af länet sjukdomar bland svinkreaturen härjat och bland dessa förnämligast »*mjelbrand*» och »*backbränna*», hvilka flerstädes förorsakat stora förluster, bland annat och i synnerhet i Åsunda samt Lagunda och Hagunda härad, der årligen en stor del af svinkreaturen i någon af dessa sjukdomar bortdött. Bland hästarne och hornboskapen hafva förekommit *tungröta*, samt bland hornboskapen jemväl spridda fall af *benskörhet*.

Beträffande jordbrukets utvidgning och förbättring genom *nyodlingar*, *vattenaftappning*, *grunddikning*, m. m., så kunna derom icke några fullt tillförlitliga sifferuppgifter för närvarande meddelas. Emellertid fortgå åtgörandena i detta afseende årligen till mer eller mindre vidsträckt omfattning. I synnerhet förtjenar anmärkas, att åt jordens bättre *afdikning* egnas mera uppmärksamhet än förr. Länets Hushållnings-Sällskap har ock till befrämjande af denna viktiga angelägenhet anställt en undervisande och biträdande dikare för länet, hvilken har att reqvirenter i dylikt hänseende tillhandagå; och har denna under de senare åren börjat mer och mer anlitas.

Enligt Kongl. Landtbruks-Akademiens Förvaltnings-Komités berättelse i ämnet till Chefen för Civil-Departementet, har af i Statens tjenst anställda Landtbruks-ingenjörer jord inom länet blifvit för förbättring i ett eller annat hänseende behandlad till en areal för tiden 1850—1858 af tillsammans 12,900 tunnland, samt under året 1860 af 1,504 tunnland. För 1859 saknas uppgifter i detta hänseende.

De egentliga *nyodlingar*, om hvilka meddelanden ingått, utgöra för tiden 1856—1860: 4,442 tunnland, ehuru nämnas bör, att uppgifterna i detta hänseende ej äro fullständiga.

Stängselväsendet är dels oförändradt sådant det af ålder varit, dels ock i vissa hänseenden modifieradt och förändradt. I allmänhet kan angifvas såsom regel, att, der laga skifte ägt rum, stängseln snarare ökats än minskats, enär den åbo, hvars jord blifvit skiftad, söker inhägnad hvad hägnas kan. Den nya stängselförfattningen har ännu under för kort tid varit gällande, för att någon märkbarare inflytelse af densamma skulle kunnat visa sig. Emellertid börjar den mer och mer tillämpas i åtskilliga delar af länet, utan att dock i stort hafva medfört någon inskränkning i stängselns mängd. På herregårdarne är detta visserligen fallet, i det vallning och tjudring derstädes på flere ställen kommit i bruk, men hos allmogen fortfar gemenligen det gamla hägnadssättet att vidhållas, ehuru fördelningen de hägnadsskyldige emellan flerstädes sker efter den nya delningsgrunden. Temligen öfverensstämmande äro uppgifterna deri, att denna delningsgrund anses

lättande för brukare af större, men betungande för brukare af mindre jordegendom; hvaremot såsom en för dem begge gemensam fördel af densamma angifves, att sjelfva delningen kan verkställas och äfven mer och mer verkställas utan Landtmätarens biträde, äfvensom att dymedelst tvister i detta hänseende förebyggas eller inskränkas. Såsom bestyrkande uppgifterna om denna gemensamma fördel kan anföras, att då af Landtmätare verkställda stängseldelningar år 1857 uppgingo till 1,199,593 fot, dessa delningar 1858, det första året då den nya författningen i detta hänseende trädde i gällande kraft, upptogo en längd af endast 211,251 fot, samt derefter än ytterligare minskats, 1859 till 130,369 fot, och 1860 till 41,206 fot.

Beträffande *Hushållnings-Sällskapets verksamhet*, så ingifves årligen detaljerad berättelse derom till Kongl. Landtbruks-Akademiens Förvaltnings-Komité, såsom synes af redogörelsen därför i samma Akademies handlingar. Då här icke kan vara stället att omständligt afgifva en sådan berättelse, må endast i korthet anföras, att Hushållnings-Sällskapet under den ifrågavarande perioden liksom förut, och i större skala i den mån dess tillgångar ökats, rigtat sina åtgöranden på höjandet af åkerbruket genom förbättrande af dess begge hufvudgrenar, jordberedningen och ladugårdsskötseln. I förra hänseendet har i främsta rummet plogens allmänna införande i stället för trädstocken utgjort ett hufvudsyfte, som ock till stor del blifvit genomfördt. Bland andra mått och steg, som Hushållnings-Sällskapet, för detta ändamåls vinnande, vidtagit, har det årligen under en längre tid låtit inom de särskilda hushållnings-distrikterna anställa täflingsplöjningar, dervid af Hushållnings-Sällskapet anslagna plogar af ändamålsenlig modell såsom pris utdelats, hvarjemte på de senare åren äfven penningepremier för dessa täflingar till ej ringa belopp blifvit anvisade. För förbättrandet af afdikningen har, såsom här ofvan är nämnt, en undervisande och biträdande dikare blifvit anställd, hvilken det åligger, att, på requisition och efter Förvaltnings-Utskottets föreskrift, sig hos vederbörande reqvirenter infinna, för att mot ringa ersättning, och hos mindre bemedlade endast mot kosthåll, ordna och leda dithörande arbeten. Derjemte hafva från och med 1859 varit anslagna premier af 20 till och med 50 R:dr R:mt per tunnland för dem af länets mindre jordbrukare, som på föreskrifvet sätt underdikade sin åkerjord; och har till underlåtande af dylika företag blifvit bestämdt, att den, som fått behörigen ingifven plan öfver tillernadt dikningsarbete godkänd, ägde att i förskott på de blifvande premierna kostnadsfritt erhålla behöfligt belopp tegelrör å ställe, som af Hushållnings-Sällskapet anvisades.

För befrämjandet af en bättre och mera lönande ladugårdsskötsel hafva utställningar dels, såsom jemväl ofvan nämnts, af hornboskap, dels ock af smör och ost blifvit anordnade.

Vidare hafva ock till befordrande af hemflit och slöjdskicklighet utställningar af husslöjds-alster såväl för länet i dess helhet, som för Hushållnings-nämnderna varit hållna, hvilka utställningar nästan allestädes med lifligt intresse omfattats.

Slutligen har Hushållnings-Sällskapet för befrämjande af folkbildningen årligen under flere år genom Hushållnings-nämnderna gratis utdelat till läsning för folket passande skrifter och arbeten, hvarjemte Hushållnings-Sällskapet för samma ändamål utfäst belöningar, att årligen utgå för folkskolelärare, som på ett förtjenstfullt sätt undervisa skolbarnen i trädplantering och husslöjd.

Tillgången på arbetare för jordbrukets behof förmåles nästan från alla delar af länet hafva på senare tider minskats. Icke som skulle antalet arbetare blifvit mindre, men behovet af sådane har med jordbrukets utvidgande och så småningom inträdande omsorgsfullare behandling ökats, till följd hvaraf ock arbetslönerna betydligt stigit. Behovet i förevarande hänseende fylles hos allmogen nästan uteslutande genom tjenare i husbondens bröd samt till någon ringa del genom daglönare; på herregårdarne hufvudsakligen genom tjenare i husbondens bröd och statfolk samt till någon del genom daglönare, och i vissa trakter äfven, ehuru i ringare grad, genom jordtorpare.

Öfver *dagsverkspriserna* under de särskilda årstiderna äro uppgifter visserligen infortrade, men hafva, Tab. Litt. F. med få undantag, ingått endast för sommaren och hösten, hvadan bemålde priser blott för dessa tider af året

här kunna angifvas. Då uppgifterna derjemte icke heller i detta hänseende äro så fullständiga, att medelbeloppen för länet kunna med full tillförlitlighet derur beräknas, upptagas här endast de uppgifna lägsta och högsta beloppen, hvilka för de ifrågakvarande åren förhållit sig på sätt nedanstående tab. Litt. F. utvisar.

Tab. N:o 4. C) *Skogshushållning.* De allmänna skogarne i länet utgöras af sex *kronoparker* och tio *häradsallmänningar* med en arealvidd, som tabellen N:o 4 upplyser. Till förvaltning och bevakning af dessa skogar äro inom länet anställda 1 Öfverjägmästare, 3 ordinarie och 2 extra Öfverjägare, 4 Underjägare och 19 Skogsvaktare. Utom dessa finnas 6 extra Underjägare, hvilka i allmänhet ej hafva andra skyldigheter, än att i händelse af behof biträda vid de vargskall, som nästan årligen inom länet anställas. I förhållande till den tjänsteverksamhet, som af Skogs- och Jägeristatens tjänstemän och betjente påkallas, är deras aföning ganska ringa. För den förvaltande personalen, hvilken i och för tjänstegöromålens ändamålsenliga gång måste företaga långa och kostsamma resor utan särskild ersättning, utgöras löneförmånerna af 2,000 R:dr för Öfverjägmästaren och 1,000 R:dr för hvarje af de ordinarie Öfverjägarna, hvaremot de extra Öfverjägarna hvarken äga lön eller arfvoden. Löner till nyssnämnde belopp hafva dock ej uppburits längre än från början af 1857, derförinnan lönen utgjorde för Öfverjägmästaren 1,500 R:dr och för hvarje af Öfverjägarna 750 R:dr R:mt. Underjägarna, hvilka bevaka kronoparkerne och äga lön af Staten, uppbära från början af år 1857 så mycket i kontanta penningar, att löneförmånerna för hvarje af dem, boställsafkastningen inberäknad, uppgå till 250 R:dr R:mt. Skogsvaktarne innehafva i allmänhet såsom lön endast boställstorp å de allmänningar, hvilkas bevakning är dem anförtrodd; dock hafva 10 af dem dessutom små kontanta bidrag från Allmänningsskassorna, hvilka bidrag tillsammans dock ej uppgå till högre belopp än 450 R:dr R:mt för år. Ingen af dem kan anses äga större löneinkomst än 150 R:dr R:mt. De 6 extra Underjägarna, hvilka skola biträda vid vargskall och handhafva bevakning å jagtplatser, deruti deras hufvudsakligaste tjänstegöromål äfven bestå, hafva boställen, 3 å försålda kronoparker och 3 å en till delning upplåten häradsallmänning.

Samtliga allmänna skogar inom länet, hvilka stå under Skogs- och Jägeristatens uppsigt, äro uppmätte och till trakthuggning indelade. Från de inom länet befintlige 6 kronoparkerne, af hvilka en eller lilla Djurgården blifvit emot vissa vilkor tills vidare upplåten åt Ultuna Landbruks-Institut, och hvilka tillsammans utgöra en areal af 6,666 tunnland eller, med afräkning af åtskillige å dem skattlagda lägenheter, 5,177 tunnland, deraf omkring 4,560 tunnland äro skogbärande, försäljes skogen på rot till förmån för Skogsplanteringskassan. Från de 10 häradsallmänningarne, tillsammans upptagande en areal inom yttre gränserna af 53,092 tunnland eller, med afräkning af åtskillige derå befintlige skattlagda lägenheter, 37,529 tunnland, hvaraf 27,908 tunnland äro skogbärande, lemnas i utsyning årligen i tabellen upptagna belopp virke till timmer, gärdsel och vedbrand, hvarförutom häradsboerne erhålla omkring 800 lass vindfällen, stubbar och ris. Då missväxt inträffat å ängsmarken, har äfven för kreaturens utfodring från allmänningarne utdelats löf af björk, al och asp. För de skogseffekter, som från allmänningarne utlemnas, erläggas vissa afgifter till Allmänningsskassorna, hvilka afsedda att användas till allmänningarnes nytta, vid slutet af år 1860 uppgingo till ett sammanlagdt belopp af 15,186 R:dr R:mt, hvilka medel förvaltas af en eller två personer, af häradsboerne utsedde för hvarje allmänning.

Tab. Litt. F.

Dagsverkspriser.

1856.		1857.		1858.		1859.		1860.	
För man.	För qvinna.	För man.	För qvinna.	För man.	För qvinna.	För man.	För qvinna.	För man.	För qvinna.
Från 1 R:dr till 1: 25.	Från 50 öre till 75 öre.	Från 63 öre till 2: 50.	Från 33 öre till 1 R:dr.	Från 63 öre till 2 R:dr.	Från 33 öre till 75 öre.	Från 60 öre till 1: 50.	Från 38 öre till 75 öre.	Från 75 öre till 1: 75.	Från 33 öre till 1 E:dr.

Betydligare delen af de enskilde tillhörige skogarne lyder under bergverken och större egendomar, hvarest äfven uppsigten och vården af skogen är god. Förhållandet är deremot helt annorlunda å allmogen tillhöriga skogar, å hvilka afverkning äger rum medelst blädning, ett sätt att tillgodogöra skogens alster, som med dess framtida bestånd icke är förenligt; dock hafva de år från år uppjagade priserne på skogseffekter lärt den enskilde skogsägaren att inse, det skogen, ändamålsenligt skött och vårdad, kan vara en rikt flödande inkomstkälla i all framtid. För den enskilde skogsägaren, som å sina skogar önskar införa ett ordnad skogsbruk, är äfven numera tillfälle att erhålla dugliga skogvaktare från den på Statens bekostnad inom länet anlagda *skogsskola*. Denna skola, för hvars bebyggande plats blifvit utsedd å Tierps kronopark, trädde i verksamhet den 1 Oktober 1860, sedan lämplig lokal för ändamålet till en början blifvit förhyrd i Ambricka by, Elfkarleby socken. Undervisningen i skolan, afsedd att i främsta rummet bereda tillgång på duglig och kunnig bevakande personal för Statens räkning, bestrides af tvenne lärare, hvilka i årlig lön såsom sådana uppbara, förste läraren, hvilken tillika är skolans föreståndare, 1,000 R:dr, samt andre läraren, hvilken benämnes skogs-rättare, 800 R:dr, allt R:mt. Skolans föreståndare är tillika Öfverjägare å Tierps kronopark och åtnjuter i sådan egenskap enahanda aflöning. Stipendier å 150 R:dr R:mt äro äfven anslagne för hvardera af de tio lärningar, som vid skolan efter dess öppnande årligen njutit undervisning.

Plantering af endast ek har icke till någon anmärkningsvärd omfattning under tiden för denna berättelse inom länet blifvit verkställd; men deremot hafva betydliga planteringar af andra löfträd dels med dels utan blandning af ek företagits. Likaledes hafva försök blifvit gjorda med plantering af *mullbärsplantor*, deraf Hennes Maj:st Enkedrottningen under våren 1859 förärat Hushållnings-Sällskapet 200 stycken; och ehuru plantorna något tagit sig, har likväl försöket, i anseende till klimatets stränghet, slagit så ut, att det ej gerna kan mana till efterföljd.

Inom länet finnas få större *sågverk*, hvarföre den skogsförödelse, som i nästföregående berättelse anmärkts såsom för handen inom länet, icke gerna kan tillskrivas dylika anläggningar, ehuru de visserligen i sin mån bidraga dertill genom den för skogsägaren lättade, mången gång icke af nödvändighet eller behof påkallade, utvägen att till dem afsätta sina skogsprodukter. De i norra delen af länet belägna större sågverk förbruka hufvudsakligen dels egne, väl skötte, skogar, och dels sågtimmer, som från skogrika trakter i andra län uppköpas; och från dessa sågverk utföras äfven plank och bräder i betydlig myckenhet.

Af *skogseldar* har länet under femårsperioden icke synnerligen varit hemsökt. Den betydligaste, uppkommen genom bristande tillsyn vid jordbränning, har inträffat å skogen till Krägga gård i Öfver-Grans socken och ödelagt 8 å 10 tunnland. I öfrigt hafva endast några mindre skogseldar förekommit, hvilka dock ej förorsakat anmärkningsvärd skada.

På sätt i denna berättelse förut är antydt, kan såsom regel antagas, att, der laga skifte ägt rum, stängseln snarare ökats än minskats, och att skogarne derigenom betydligt medtagas lider intet tvifvel. Allmogens vana att utmärka lands-, härads- och byvägar vintertiden med unga gran- och tallträd inverkar äfven högst menligt på skogarnes bestånd, på hvilket missbruk Länsstyrelsen derföre uti utfärdad kungörelse fästat länsboernas uppmärksamhet. Detta, i förening med den i allmänhet öfverdrifna afverkningen, har äfven stegrat priserne på skogsprodukter; och med säkerhet kan antagas, att skogseffekter i allmänhet stigit 40 procent under de sista 10 åren.

D) *Rofdjurs utödande*. Såsom verksamt bidragande att åstadkomma förminskning i rofdjurens an- Tab. N:o 5.
tal äro otvifvelaktigt de belöningar, som de fleste härader utfäst till den, som utom skallgång dödade rofdjur. Dessa belöningar äro till beloppet i särskilda delar af länet ganska olika, så att för varg betalas från 10 R:dr till och med 45 R:dr, för vargunge från 6 R:dr 75 öre till och med 30 R:dr, för lo från och med 5 R:dr till och med 30 R:dr samt lika belopp för dödad unge af sistnämnde djur, för räf från 2 R:dr till och med 5 R:dr, för räfunge från 1 R:dr till och med 5 R:dr, samt för örn, uf och hök från 37 öre till och med 1 R:dr.

Endast i norra delen af länet, med undantag dock af Wendels socken, är belöning af 30 R:dr utfäst af för dödad björn. Grunden för deltagande i dessa belöningar är förmedlade mantalet, men äfven andre än ägare och brukare af hemman, såsom torpare, backstugusittare med flere, hvilka äga kreatur, erlägga afgifter, ehuru till mindre belopp. Efter det debitering af dessa afgifter försiggått, uppbäras de af Kronans uppbördsmän vid de årliga uppbördsstämmorna. Undantag från denna regel äger rum i Wendels socken, der afgifterna erläggas till sockenkassan efter 50 öre på hvarje förmedlat mantal. Torpare och backstugusittare med flere, hvilka äga ko, betala der lika med ägare af $\frac{1}{4}$ mantal. Nästan hvarje vinter anställes skallgång å dertill inrättade jagtplatser samt vartiden så kallade lets kall efter vargungar. Varggårdar samt varg- och räfgropar underhållas äfven, förutom det att åtskilliga andra sätt, såsom saxar, beten samt stockfällar, användas att fånga eller döda dessa fiender till husdjuren.

Angående antalet af *husdjur*, som under perioden blifvit af *rofdjur dödade*, hafva uppgifter visserligen blifvit infordrade och äfven från några orter inkommit, ehuru på dem icke kunna grundas beräkningar af ens något värde.

Tab. N:o 7. E) *Bergs- och brukshandtering*. Tabellen N:o 7 lemna upplysning om antalet, så väl af samtliga grufvor, bergverk och bruk inom länet, som ock af den personal, hvilken vid femårsperiodens slut varit upptagen af denna handtering; och som beloppen af bergs- och brukshandterings produkter finnas fullständigt upptagne uti Kommerce-Kollegii årliga berättelser, anser Länsstyrelsen redogörelse härför i allmänhet icke erforderlig; men, beträffande åtgången af *brännmaterial* vid de inom länet anlagda bruk och bergverk, så meddelas, enligt vunna upplysningar, att vid nedannämnde verk åtgått det belopp kol, som i nedanstående tab. Litt. G. finnes upptaget.

Bergs- och bruksrörelsen har under femårsperioden fortgått utan andra större vexlingar, än dem, som under periodens senare år i bruksrörelsen förorsakats af brist på nödigt driftvatten, men denna olägenhet, som i icke obetydlig mån hämmat brukens gång, har, åtminstone hvad angår Löfsta, Gimo och Österby bruk, numera blifvit för framtiden afhjelpat genom anläggande af ånghammare vid dessa bruk, hvilka hammare dock användas endast när vattenbrist inträffar, och smidet sålunda icke kan drivas med de vanliga vattenhamrarna. I afseende å Dannemora grufvor har anmärkts, att malmtillgången derstädes kan anses vara i aftagande, ehuru malmfångsten under de år, denna berättelse afser, blifvit något ökad, i följd af nyanlagde ändamålsenligare uppfordringsverk samt åtskillige förbättringar i arbetsättet. *Malmfångsten*, som under åren 1851—1855 utgjorde i medeltal 105,615 Sk α , har nemligen under åren 1856—1860 uppgått till 604,050 Sk α eller i årligt medeltal 120,810 Sk α . Hela brottuppfordringen utur dessa grufvor har under ifrågavarande fem år utgjort 771,751 baljor å 5 kubikfot eller 482,344 kubikalnar; och då 482,344 kubikalnar löst berg blifvit uppbrutne

Tab. Litt. G.

Åtgång af kol vid nedanstående bruk.

	1856.		1857.		1858.		1859.		1860.	
	Läster.	Tunnor.	Läster.	Tunnor.	Läster.	Tunnor.	Läster.	Tunnor.	Läster.	Tunnor.
Österby bruk	10,512	9	4,245	3	8,921	11	1,735	5	12,759	2
Löfsta bruk	8,193	6	8,069	9	7,111	9	3,807	—	6,949	—
Åkerby bruk (under Löfsta)	57	6	58	10	6	8	57	2	58	6
Hillebåla bruks masugn (under Löfsta)	4,828	8	—	—	—	—	3,601	11	—	—
Tobo bruks masugn (under Löfsta)	—	—	3,627	$\frac{1}{4}$	—	—	—	—	5,032	11
Gimo bruk	5,219	8	5,660	8	3,151	3	4,363	8	6,970	10

samt årligen vid Söderfors bruk 12,000 till 15,000 läster, vid Ullfors, Strömsbergs, Carlholms och Wattholma bruk för hvardera 2,500 till 3,000 läster, vid Elfkarleöns bruk 4,000 läster samt vid Wesslands, Hyttö och Harnäs masugnar, de år blåsing derstädes ägt rum och hvilket vanligen sker vid Wessland hvart tredje samt vid Hyttön och Harnäs hvart annat år, för hvardera masugnen 5,000 till 6,000 läster.

med en malmvinst af 604,050 Skæ samt en kubikaln i malmhopen gifver 3 Skæ malm, så följer deraf, att malmen utgjort 41,34 procent i volum af hela brytningen eller 8,41 procent mera än under de senast föregående åren. Hela grufveförslaget, eller kostnaden för malmens brytning och uppföring, har under åren 1856—1860 uppgått till en sammanräknad summa af 1,010,363 R:dr 51 öre R:mt, nemligen i kontanta penningar 736,700 R:dr 2 öre, spannmål 260,124 R:dr 99 öre, och materialier, lemnade in natura, 13,538 R:dr 50 öre, eller i medeltal för året 202,072 R:dr 70 öre; och har malmens brytningspris sålunda per medium uppgått till 1 R:dr 67 öre Skæ eller 18 öre högre än under nästföregående qvinqvennum.

Malmen från såväl Dannemora som öfrige grufvor inom länet forslas, emot lega af ortens allmoge, förnämligast vintertiden till omkringliggande bruk i detta samt Stockholms och Gefleborgs län.

Brukens *brännmaterial* uppköpes till någon del af omkringliggande allmoge, men tages hufvudsakligast på brukens egna skogar, derifrån det forslas af brukens underlydande landtbönder och torpare, hvilka, enligt de emellan dem och bruken upprättade kontrakt, jemväl äro skyldige, att dels mot, dels utan lega forsla brukens tillverkningar från bruken till de särskilde lastningsplatserne, hvilka äro för Österby bruk Kallerö lastageplats i Börstils socken af Stockholms län, för Löfsta bruk Ängskärs lastageplats i Hållnäs socken af detta län, för Gimo bruk Husbacka lastageplats invid staden Östhammar, för Söderfors och Elfkarleöns bruk Skutskärs lastageplats i Elfkarleby socken, för Ullfors, Strömsbergs och Carlholms bruk Snatrabodarne i Wesslands socken, samt för Wattholma bruk Upsala stad, från hvilka lastningsplatser jernet föres till Stockholm, för att vidare utskeppas till utlandet. De mindre verkens produkter afse egna behof eller aflemnas till de större bruken samt afsättas jemväl till någon del i orten.

Under femårsperioden hafva vid Dannemora grufvor 7 personer ljutit döden, i följd af *olyckshändelser* under grufarbetet, nemligen 1856 tre, 1857 en, 1858 två och 1859 en.

Utaf de handteringar, som afse sådan produktion af råämnen ur mineralriket, hvilken mera närmar sig hus- och hemslöjden, förekommer inom detta län endast *kalkstensbrytning*, men har denna handtering under perioden, likasom tillföre, varit af ringa omfattning.

F) *Fabriker, manufaktur och handverk.* Fabriksinrättningarnes tillverkningar, hvilkas quantitet och värde icke i allmänhet kunna med tillförlitlighet uppgifvas, afse inom detta län hufvudsakligen fyllandet af innevånarnes eget behof, och afsättas derföre genast å den ort, der de tillverkas, eller i närmaste stad, samt endast till jmförelsevis obetydlig del å orter utom länet. Det *tegel*, som erhållits från länets 26 tegelbruk, har icke varit tillräckligt för behofvet, utan har tegel måst hemtas från andra orter. Vid *pappersbruket* Linnonbacka i Järlåsa socken består tillverkningen hufvudsakligen af för hand gjordt tryck-, kardus-, päs-, tak-, förhydnings- och makulatur-papper, som till det mesta afsättes på Upsala; och har under perioden tillverkningsvärdet utgjort årligen omkring 10,000 R:dr R:mt. Under tiden för denna berättelse har invid Upsala stad å dess ägor anlagts en *kakelfabrik*, hvarigenom en i orten länge öfverklagad brist blifvit afhjelpat, samt tillfälle beredts att i någon mån tillgodogöra orten den i stadens grannskap befintliga, erkändt ypperliga, kakellera.

Bränvinsbränning har under perioden fortgått:

år 1856 från den 15 Oktober till den 15 December vid 18 större brännerier, deraf 16 gått begge månaderna, samt 2:ne mindre brännerier;

år 1857 samma tid vid 18 större brännerier, hvilka alla varit i gång begge terminerna, samt 2:ne mindre;

år 1858 under fem bränningsmånader eller från den 15 Januari till den 15 April och från den 15 Oktober till den 15 December vid 17 större brännerier, deraf 15 drifvits två månader och 2 endast en månad, äfvensom vid 1 mindre bränneri;

år 1859 likaledes under fem bränningsmånader vid 15 större brännerier, deraf 5 gått tre månader, 4 två månader och 6 en månad;

år 1860 vid 14 större brännerier, deraf 3 drifvits under tre månader, 7 under två månader och 4 under en månad.

Sammanlagda *tillverkningsbeloppet* har utgjort:

år 1856 vid de större brännerierna	600,202 $\frac{1}{2}$ kannor,
med en afgift af 316,267 R:dr 69 öre,	
samt vid de mindre	1,502 »
med en afgift af 751 R:dr;	
år 1857 vid de större brännerierna	736,366 $\frac{1}{4}$ »
med en afgift af 368,857 R:dr 19 öre,	
samt vid de mindre	1,502 »
med en afgift af 751 R:dr;	
år 1858 vid de större brännerierna	632,737 $\frac{1}{2}$ »
med en afgift af 382,344 R:dr 26 öre,	
samt vid ett mindre bränneri	1,802 $\frac{3}{4}$ »
med en afgift af 1,081 R:dr 60 öre;	
år 1859	528,618 $\frac{1}{2}$ »
med en afgift af 318,254 R:dr 23 öre;	
år 1860	513,158 $\frac{1}{2}$ »
med en afgift af 308,411 R:dr 99 öre R:mt;	

och har vid de större brännerierna största, minsta och medeltillverkningen varit:

år 1856	största 59,648 $\frac{1}{2}$ kannor,	minsta 10,796 $\frac{1}{2}$ kannor,	och medeltalet 33,344 $\frac{2}{3}$ kannor;
» 1857	» 59,458 $\frac{1}{2}$ »	» 21,020 $\frac{1}{2}$ »	» 40,909 $\frac{1}{2}$ »
» 1858	» 61,941 $\frac{1}{2}$ »	» 15,110 $\frac{1}{2}$ »	» 37,219 $\frac{3}{4}$ »
» 1859	» 74,755 $\frac{1}{2}$ »	» 13,090 »	» 35,241 $\frac{1}{30}$ »
» 1860	» 81,234 »	» 8,610 »	» 36,654 $\frac{1}{25}$ »

Handtverkerier idkas hufvudsakligen i städerna, men icke heller der till sådan omfattning, att handtverksalster i någon betydligare mån kunna utom länet afsättas; och utgöras handtverkare på landet nästan uteslutande af så kallade gerningsmän eller sådane, som idka handverk såsom försörjningsmedel. I afseende å sistnämnde klass af handtverkare har, hvad angår Upsala stad, anmärkts, att sedan följderna visat sig af ett obetänkt sträfvande efter oberoende, antalet af de personer, som i staden idka handverk såsom försörjningsmedel, under perioden icke obetydligt nedgått.

Binäringar idkas såsom tillförene föga i de flesta trakter af länet. De väsentligaste förekomma inom norra delen och bestå der af fiske, kolning och körslor.

Fisket i skärgården och Dalelven utgöres hufvudsakligen af lax, strömming och neijonögon, samt är under vanliga år temligen indrägtigt. Elfkarleby kronolaxfiske gifver i årligt arrende 920 lispund salt lax, som löses efter markegångspris; och uppskattas laxfisket inom Elfkarleby socken till minst 3,500 lispund och strömmingsfisket inom samma socken till omkring 1,000 tunnor, samt strömmingsfisket inom Löfsta och Hällnäs socknar till omkring 1,200 tunnor om året. Vid stränderna af sjön Mälaren, likasom i allmänhet inom södra och mellersta delarne af länet, bedrifves fisket fortfarande merändels endast till husbehof. Under perioden har, i afseende å fisket i Mälaren, emellan vederbörande strandägare i detta samt Stockholms, Södermanlands och Westmanlands län, efter för sådant ändamål hållne sammanträden, träffats öfverenskommelse om närmare föreskrifter för bedrifvande af fisket i nämnda sjö, till förekommande af dess utöfvande på sådana sätt, som

skada fisket, hvilka föreskrifter blifvit för detta län af Länsstyrelsen fastställdes och under den 22 Juni 1857 till vederbörandes efterrättelse kungjorde.

Jagt å nyttigt villebråd idkas hufvudsakligast för nöje.

Kolning verkställles såsom tillförene förnämligast för jernbrukens behof af den i närheten af brukens boende allmogen.

Körslorna afse dels i de norra orterna forsling af malm, tackjern, kol och ved m. m. för brukens räkning, i hvilket hänseende upplysts, att från Dannemora grufvor år 1860 utforslats 128,449 Skæ malm och under tiden 1856—1860 i årligt medeltal 109,078 Skæ, samt dels transport af säd till Gefle, Westerås och Stockholm samt från Gefle och Stockholm återforor af varor för handelns behof i närmaste stad.

Tjära och salpeter tillverkas fortfarande obetydligt, och *biskötseln* har icke gjort synnerliga framsteg.

Beträffande slutligen *husslöjden*, så är densamma inom detta län af högst ringa betydelse; väl tillverkas något linne-, bomulls- och ylleväfnader; men tillverkningen är icke tillräcklig ens till fyllande af innevärnarnes egna behof.

4. Kommunikations-anstalter och varubyten.

A) *Landskommunikationer*. Länets allmänna vägar, å hvilka syn förrättas af kronobetjeningen hvarje Tab. N:o 8. höst, äro i allmänhet jemna och fasta. De åtgärder, som under perioden vidtagits till vägarne förbättring, hafva bestått endast i ordentlig och omsorgsfull grusning samt på åtskilliga ställen stensprängning och vägarne utläggning för vinnande af laglig bredd.

Under femårsperioden hafva följande *nya* och *förbättrade* vägar blifvit fulländade och afsynade, nemligen en väg inom Bro härad, omlagd i sammanhang med sänkning af den så kallade Dalkarlsbacken och fyra andra backar inom nämnde härad, till hvilket sänkingsarbete bidrag af Staten erhållits med det uti tab. N:o 8 uppgifna belopp; vidare inom Långtora socken af Lagunda härad den så kallade Åls- och Äs-vägen, gående förbi Jädra och Åls byar till Westmanlands län, för bekostandet af hvilken väganläggning kommunen tillskjutit 519 R:dr R:mt, samt slutligen inom Hagunda härad den så kallade lilla Hagby-vägen emellan Säfva gästgivarvaregård i Gryta socken och Hagby sockens fattigstuga; och har af de två nyssnämnde nyanlagde vägarne den så kallade Åls- och Äs-vägen redan blifvit till gemensamt underhåll på häradet indelad, hvaremot underhållandet af lilla Hagby-vägen, som fullbordats i början af år 1860, för de första fem åren öfvertagits af åtskillige hemmansägare i Gryta och Hagby socknar emot bidrag af häradets öfrige väghållningsskyldige innevärnare med 2 R:dr 50 öre af hvarje mantal. Vägpenningar uppbäras icke inom detta län.

Under perioden hafva endast tvenne större *broar* blifvit fullständigt ombygda, nemligen den så kallade Tenstaå-bro i Tensta socken af Norunda härad, hvilken bro, förut af träd, nu blifvit uppförd af sten med trenne hvalf, samt den så kallade Ärna-bro i Gamla Upsala socken, Waksala härad; och hafva dessa broombyggnader helt och hållet bekostats af kommunerna.

Bropenningar uppbäras, enligt fastställda taxor, vid Nyqvarns bro i Tillinge socken, hvilken bro bygges och underhålles af Statsverket; Ekolsunds bro i Husbysjutolfts socken, hvilken bro bygges och underhålles af ägaren till Ekolsunds gård; samt Flottsundsbro vid Fyrisåns utlopp i Mälaren, och Elfkarleby eller Carl XIII:s bro öfver Dalelfven i Elfkarleby socken, hvilka sistnämnda båda broar ägas af enskilda bolag.

Vid femårsperiodens slut fanns inom detta län endast en *färja*, som vid Hjulsta skjutsombytesställe i Enköpings-Näs socken begagnas för öfverfart af Agnessund emellan Upsala och Södermanlands län, och för hvilken öfverfart färjepenningar af de resande erläggas.

Antalet *grindar* å vägarne inom länet vid periodens slut är Länsstyrelsen icke i tillfälle att uppgifva, enär på de i detta hänseende inkomna uppgifter någon säker beräkning icke kan verkställas, vid det förhållande att kronobetjeningen vid beräkningen deraf utgått från olika grunder, så att någre upptagit endast de

grindar, som funnits på de allmänna landsvägarne, under det andra åter beräknat icke allenast dem, utan äfven grindarne å härads- och socknevägarne; och som enahanda grunder hafva följts vid uppgifterna om antalet broar vid periodens slut, gäller, i afseende å dem, samma omdöme.

Något nytt *gästgifveri* har icke under perioden anlagts, hvaremot ett gästgifveri blifvit flyttadt, nemligen ifrån Grans by i Grans socken till det af Håbo häradsboer för sådant ändamål inköpta Bålsta rusthåll i samma socken, å hvilket sistnämnde ställe gästgifveri- och skjutshållningen tagit sin början den 20 Januari 1858; utgörande väglängden från Bålsta till närmast belägna gästgifvaregårdar, Tibble $1\frac{1}{2}$ mil, Litslena $1\frac{1}{2}$ mil och Tunalund $1\frac{1}{2}$ mil.

År 1860 var skjutsen upplåten på *entreprenad* vid 22 af länets 28 gästgifvaregårdar; och hafva entreprenaderna fortfarande visat sig vara synnerligt fördelaktiga, såsom på flerahanda sätt medförande betydlig lindring uti det för den eljest skjutsningsskyldiga allmogen tryckande skjutsningsbestyret.

Postskjutsen har under femårsperioden bestridts antingen af innehafvare af postskjutskyldige hemman eller ock af gästgifvare eller andre personer efter derom emellan dem och postverket träffade aftal.

Kronobrefbäringen, som inom detta län icke är särdeles betungande, enär på de fleste ställen bref kronobetjeningen emellan lätteligen kunna med allmänna posterne fortskaffas, har, der kronobrefbäring erfordrats, af vederbörande i vanlig ordning fullgjorts.

Varuförsling ingår icke såsom näringsgren för detta läns innevånare i vidsträcktare mån, än som blifvit omfördäldt i sammanhang med berättelsen om länets binärningar, hvarföre ock nu hänvisas till de upplysningar, som härutinnan redan blifvit meddelade.

B) *Sjökommunikationer*. Sjöfart vid länets Östersjökust drifves endast af mindre seglande fartyg och hufvudsakligen för utförande af de i länets norra del belägna jernbrukens tillverkningar. Någon egentlig *kusthamn* finnes icke, utan endast för brukens räkning vid kusten anlagde *lastageplatser*, hvilka utgöras af Skutskärs i Elfkarleby socken, Snatrabodarna i Wesslands socken, Lötens i Löfsta socken och Ängskärs lastageplats i Hällnäs socken.

Under perioden har å Björns klippor i skärgården utanför Hällens by i Hällnäs socken uppförts ett nytt *fyr torn*.

De hufvudsakligaste *trafiklinierna* för sjökommunikationen äro:

1) Från Upsala stad, genom Fyrisån till dess utlopp i en vik af Mälaren, kallad Ekoln, $\frac{1}{4}$ mil från staden, samt vidare öfver Mälaren till Stockholm, å hvilken trafiklinie, som beräknas innefatta en längd af omkring 12 sjömil, och der fartyg lastade till högst 8 fots djup få framgå, under femårsperioden gjorts regelbundna turer dagligen af tre *ångfartyg*, »Carl von Linné» och »Prins Gustaf», hvardera om 60 hästars kraft, och »Upland» om 32 hästars kraft, hvilket sistnämnda fartyg år 1860 utbytts mot ett nytt »Upsala» om 30 hästars kraft. Dessa ångfartyg, som varit afsedda för såväl person- som varutrafik, hafva under åren 1856—1860 i medeltal gjort 454 ordinarie resor årligen, dervid i medeltal 27,845 passagerare medföljt; och utgjorde år 1860 passagerare-afgifterna 71,915 R:dr 50 öre och afgifterna för fraktgods 32,186 R:dr 85 öre eller tillsammans 104,102 R:dr 35 öre R:mt;

Segelleden å Fyrisån, hvars underhåll och förbättrande bekostas af en hamn- och grundpenningsskassa, till hvilken afgifter erläggas för segelledens begagnande, har varit öppen:

år 1856	från den	26 April	till den	1 November,
» 1857	»	» 28 April	»	» 1 November,
» 1858	»	» 1 Maj	»	» 15 November,
» 1859	»	» 15 April	»	» 1 December,
» 1860	»	» 1 Maj	»	» 16 November.

2) Från Enköpings stad genom Enköpings å, som medelst uppmuddring gjorts segelbar intill åns utlopp i en vik af Mälaren, kallad Svinnegarnsviken, samt vidare öfver nämnda sjö till Stockholm, å hvilken trafiklinie, som beräknas innefatta en längd af 12 sjömil, ångfartyget »Enköping» om 25 hästars kraft under perioden gjort regelbundna turer, vanligen tre gånger i veckan. Kanalen eller den upprepade delen af ån håller i längd 6,250 alnar samt kan befaras af $7\frac{1}{2}$ fots djupgående fartyg. För farten derå betalas viss afgift, enligt fastställd taxa, hvilken afgift ingår till en särskild kassa, som uteslutande användes till kanalens underhållande;

Ofvannämnde kanal har varit till fart öppen:

år 1856	från den	30 April	till den	10 November,
» 1857	»	» 15 April	»	» 15 December,
» 1858	»	» 21 April	»	» 7 November,
» 1859	»	» 7 April	»	» 23 November,
» 1860	»	» 28 April	»	» 28 November.

3) Från Örsundsbro i Fröjeslunda socken genom Örsunds å till dess utlopp i en vik af Mälaren, kallad Låsta viken, samt vidare öfver nämnda sjö till Stockholm, å hvilken trafiklinie ångfartyget »Örsundsbro» om 16 hästars kraft samt med 5 pråmar om tillsammans 57 lästers dräktighet, af hvilka dock endast 1, högst 2, på hvarje resa medtagits, från Augusti månad 1856 och sedermera fortfarande under femårsperioden gjort regelbundna turer emellan Örsundsbro och Stockholm. Detta ångfartyg, som i medeltal gjort 55 resor årligen, hvarvid ett icke obetydligt antal passagerare medföljt, har dock hufvudsakligen varit afsedt för varu-transport emellan förutnämnde orter. Underhållet af den $\frac{1}{2}$ mil långa farleden från Örsundsbro till åns utlopp, i hvilken farled 5 à 6 fot djupgående fartyg kunna framgå, bekostas af en för sådant ändamål bildad hamn- och grundpenningsskassa;

4) Från Ekolsund i Husbysjutolfts socken öfver Mälaren till Stockholm, å hvilken linie ångfartyget »Ekolsund» om 25 hästars kraft under perioden gjort regelbundna turer.

I sammanhang med kommunikationsanstalterna meddelas slutligen, att vid periodens slut *postinrättningarnes* antal utgjorde fyra, nemligen Upsala, Enköpings, Tierps och Ekolsunds, hvilka samtliga varit inrättade före år 1856, äfvensom att vid periodens slut inom detta län funnos tvenne *telegrafstationer*, en i Upsala och en i Enköping, af hvilka den sistnämnda stationen anlagts år 1858 samt öppnats den 28 Okt. samma år.

C) *Sjöfart och handel*. Under femårsperioden hafva vid de å länets Östersjökust timade *sjöskador* Tab. N:o 9. förolyckats fem fartyg; men något människolif icke blifvit spildt.

Länets hufvudsakligaste *afsättningsprodukter*, utom de från bruken och bergverken, äro spannmål, hö, halm samt skogs- och mindre ladugårdsprodukter; och utgöra de förnämsta *afsättningsarterna* inom länet städerna Upsala och Enköping samt utom länet Stockholm, Gefle, Westerås och till en del äfven Sala. Varubyten förekomma endast vid fiskelägen och i städerna, dervid förnämligast strömming utbytes mot spannmål.

Gårdfarihandeln, som bedrifves af kringresande Westgötar och Dalfolk, hvilka förse allmogen, de förre med bomullstyger och de senare med småkram, fortfar att vara i aftagande.

Utom städerna finnes *marknadsplats* endast i Elfkarleby kyrkoby inom Elfkarleby socken; och hållas inom detta län årligen 8 *marknader*, nemligen i Upsala 3, en i början af Februari, en i början af Juni och en i början af Oktober månad, i Enköping likaledes 3, en i medlet af Januari, en i början af Mars och en i slutet af September månad, samt i Elfkarleby kyrkoby 2 marknader, en i slutet af Juni och en i början af Oktober månad.

Salutorg finnas 4 i Upsala och 1 i Enköping; men på intetdera stället iakttagas några vissa *torg-* Tab. Litt. H. *dagar*, utan är den mer eller mindre betydliga införseln endast tillfällig. Å de i tab. Litt. H. på följ. sida uppräknade produkter hafva uppgifvits de utförde *medelpriserna* under år 1860.

Tab. Litt. I. Under femårsperioden hafva inom länet funnits minuterings- och utskänkingsställen för spirituösa drycker, till det antal som tab. Litt. I. upptager.

Städernas andelar af dessa afgifter, sedan uppbördsprovision och Hushållnings-Sällskapet tillkommande belopp blifvit afdragne, hafva användts i Upsala till aflöning af stadens polis, åtskilliga förbättringar i sanitärt hänseende, uppförande af stenmurar efter Fyrisåns stränder och fattigvård m. m., samt i Enköping till betalande af en stadens skuld, till uppförande af ny kajmur vid stadens hamn, till reparation af stadens allmänna byggnader och till inköp af en bebyggd tomt i och för stadens reglering m. m.; hvarförutom i Upsala, der all den minuthandel med och utskänkning af spirituösa drycker, som eljest bordt å auktion utbjudas, under perioden varit öfvertagen af ett inom Handelskorpsen bildadt bolag, en del af bolagets vinst anslagits till inrättande af arbetarebostäder i staden. Och hafva socknarnes andelar i dessa afgifter anslagits till fattigvården och folkskolorna samt andre kommunala ändamål, såsom sockenbibliothekers inrättande m. m.

5. Kameralförhållanden.

Tab. N:o 10. Antalet hemman och lägenheter, dessas natur och bruksdelar jemte uppskattningsvärdet inhemtas af tabellen N:o 10. Under femårsperioden har inom detta län ej något hemman blifvit ur ödesmål upptaget, hvaremot ett hemman blifvit nyskattlagdt och åsatts $\frac{1}{2}$ mantal, samt $2\frac{2}{3}$ mantal och tio stycken särskilde lägenheter blifvit skatteköpte. Hemmansklyfningar och jordafsöndringar förekomma ganska ofta, men bestämd upplysning om deras antal har icke kunnat af Länsstyrelsen vinnas.

Tab. Litt. H.

Handelspriser år 1860.

	R:dr	R:mt	I Upsala.	I Enköping.
1 tunna Hvete	R:dr	R:mt	18 à 17	— —
1 » Råg	»	»	11: 50 à 13: 50	— —
1 » Korn	»	»	9: 75 à 11: 50	— —
1 lipund Orskött	»	»	4: 50	4: —
1 » Fläsk	»	»	6: 50	6: —
1 » Fårkött	»	»	— —	5: —
1 » Fisk	»	»	3: 25	3: 20
1 » Smör	»	»	11: —	11: 60
1 tjog Ägg	»	»	— 75	— 67
1 kanna Mjolk	»	»	— 21	— —
Tallved, 3 alnars famn	»	»	10: —	8: —
1 tolt Plank	»	»	10: —	8: —
1 tolt Bräder	»	»	6: —	4: 50

Tab. Litt. I.

Bränvinsminutering och -utskänkning.

I städerna.	Minuteringsställen.		Utskänkingsställen.		Hela afgiftsbeloppet.				Stadens andel.				Å landsbygden.	Gästgifverier.	Andra utskänkingsställen.	Afgifter.	
	I Upsala.	I Enköping.	I Upsala.	I Enköping.	I Upsala.		I Enköping.		I Upsala.	I Enköping.	I Upsala.	I Enköping.				R:dr	R:mt.
					R:dr.	öre.	R:dr.	öre.									
År 1856	29	4	26	8	18,400	—	3,650	—	14,720	25	2,884	99	År 1856	15	1	3,190	—
» 1857	29	4	22	8	19,406	—	3,650	—	15,374	19	2,884	23	» 1857	15	5	4,095	—
» 1858	29	4	28	8	19,081	—	6,200	—	15,234	47	4,905	39	» 1858	15	4	4,067	50
» 1859	30	4	27	8	20,347	—	7,360	—	16,245	44	5,815	86	» 1859	16	4	5,100	—
» 1860	29	4	24	8	18,040	—	7,080	—	14,403	14	5,596	14	» 1860	15	4	4,940	—

I afseende å antalet laga skiften samt kostnaderna för under perioden afslutade sådane förrättningar hänvisas till tabellen N:o 11. Att skiftena haft ett gynnsamt inflytande på jordbruket är obestriddt och visar sig mer och mer för hvarje år, ehuru denna nytta naturligtvis icke kan för den enskilde blifva synnerligt märkbar förr än någon, efter omständigheterna lämpad, längre eller kortare tid förflutit, efter det skiftet, som öfvergått hans ägor, blifvit fullständigt afslutadt. Det onda skiftena deremot på många ställen medfört har varit skogarnes uthuggande, ett ondt så mycket kännbarare, som inom detta län tillgången på skogsprodukter i allt fall för hvarje år minskas, samt dessa produkter, i följd deraf, oupphörligen stiga i värde. Antalet af sökta laga skiften har under perioden betydligt nedgått, ett förhållande, som måste anses hafva sin hufvudsakliga grund uti det, genom nya Landtmäteritaxan af den 12 Maj 1857, förhöjda arfvodet för dylika förrättningar.

De under femårsperioden inom detta län influtne statsinkomster jemte hvarje års restantier hafva uppgått till:

	Influtne medel.	Restantier.
år 1856	270,637 R:dr 38 öre,	2,049 R:dr 91 öre,
» 1857	295,509 » 13 »	2,813 » 31 »
» 1858	268,320 » 86 »	6,292 » 48 »
» 1859	267,438 » 54 »	7,067 » 7 »
» 1860	266,356 » 14 »	2,892 » 20 »

6. Politi.

Ehuru Styrelsen för Ultuna Landtbruks-Institut årligen till Kongl. Civil-Departementet afgifver berättelse, angående Institutets ställning och verksamhet, torde dock här böra omnämnas, att, efter det anslag af Staten för sådant ändamål erhållits, vid Institutet blifvit inrättad en *mejeriskola*, vid hvilken 6 qvinliga elever årligen njuta undervisning. I öfrigt och förutom den på Statens bekostnad å Tierps kronopark anlagda skogsskola, för hvars organisation är närmare redogjordt i sammanhang med berättelsen om skogshushållningen, finnas ej inom detta län några tillämpningsskolor för landtbruk, slöjder eller andra föremål.

Af uppfostringsanstalter, som ej tillhöra folkskolornas klass, finnas inom detta län endast tvenne af mindre omfattning, nemligen en, med Prins Gustafs folkskola i Upsala förenad, så kallad *Småbarnsskola*, der undervisningen uppehålls af tvenne lärarinnor, och der 70 å 80 minderåriga barn i medeltal årligen njuta fri undervisning, samt en vid Wiks sätesgård af Herr Generalmajoren m. m. Grefve von Essen inrättad *barnskola*, som förestås af en utaf honom aflönad lärarinna från diakonissinrättningen i Stockholm, och i hvilken sistnämnda skola undervisas ett icke obetydligt antal af allmogens barn från Åkers och Balingsta socknar.

Hypotheks- och Bankinrättningar inom detta län äro Hypotheks-föreningen emellan jordägare i Upsala, Stockholms, Westmanlands, Södermanlands och Örebro län, stiftad år 1847, samt Mälareprovinsernas Enskilda bank, stiftad samma år och försedd med ny oktroj år 1857, hvilken bank har ett afdelningskontor i Upsala stad.

Sparbanker inom länet vid femårsperiodens slut voro, enligt tabellen N:o 12, Upsala stads och läns Sparbank med hufvudsäte i Upsala samt filialafdelningar uti Wendels och Wiksta socknar, Sparbanken i Enköping, Lagunda och Hagunda häraders Sparbank och Pupillkassa, Söderfors sockens Sparbank samt Tierps sockens Sparbank. Af samtliga dessa Banker godtgöras delägarne å insatte medel fem procent ränta. Kostnaden för förvaltningen af Upsala och Enköpings Sparbanker har, enligt uppgift, utgjort:

	Upsala.	Enköping.
år 1856	2,099 R:dr 89 öre,	224 R:dr 53 öre,
» 1857	1,779 » 53 »	340 » 50 »
» 1858	2,199 » 18 »	335 » 25 »

	Upsala.	Enköping.
år 1859	3,795 R:dr 12 öre,	417 R:dr 33 öre,
» 1860	2,922 » 82 »	632 » —

För Tierps Sparbank uppgick förvaltningskostnaden år 1860 till 140 R:dr R:mt; men från öfrige Sparbanker har upplysning härutinnan icke meddelats. Sparbankernas kapitaler utlånas, dels mot inteckning, dels mot borgen; och hade Upsala Sparbank vid periodens slut kapitaler utlånta till ett belopp af 645,461 R:dr Riksmünt.

Inom länets flesta församlingar finnas inrättade så kallade *sockenmagasiner*, hvilkas tillgångar dels användas till aflöningar åt Skollärare, Vaccinatörer och Barnmorskor med flere, äfvensom till hjälp åt fattige, samt dels utlånas till församlingarnes innevånare, hvilka dock, i anseende till den i allmänhet höga räntan, fyra kappar på tunnan, af dessa lån hafva obetydlig, om ens någon, fördel. I öfrigt förekomma inom församlingarne *skolkassor*, *kyrkokassor*, *socken-* och *fattighassor*, hvilkas tillgångar användas hufvudsakligast för det ändamål, benämningarne angifva, äfvensom andra mindre, med dessa jämförliga, inrättningar och kassor, om hvilka dock, likasom de nyss angifna, närmare tillförlitliga upplysningar icke kunnat vinnas.

Till inrättningar af ifrågavarande slag torde jemväl kunna räknas Lagunda och Hagunda häraders vid Örsundsbro stationerade *varuanskaffningsbolag*, hvilket, grundadt på aktier och med af Kongl. Maj:t fastställt reglemente, har för ändamål att genom större och omsorgsfullare inköp till billigare priser bereda ortens innevånare lättare tillgång på åtskillige för landtmannen behöflige varor, såsom sill, strömming, salt, kabeljo, kalk, rödfärg, tjära, stenkol och jerneffekter m. m., i hvilket afseende bolaget utvecklat en för orten gagnelig verksamhet.

Till skydd mot brandskada å fast och lös egendom på landet bildades år 1844 Upsala läns *brandstodsbolag*. Detta bolag, som vid femårsperiodens början eller vid slutet af brandstodsåret 1855—1856 lemnat försäkringar till ett sammanräknadt belopp af 17,625,000 R:dr, har under perioden eller intill slutet af brandstodsåret 1859—1860 ökat sin ansvarighetssumma till 24,248,900 R:dr, hvilken summa sedermera till och med den 31 December sistnämnda år ytterligare uppgått till 26,264,120 R:dr R:mt; och hafva af bolaget, enligt revisionsberättelserna, utbetalts brandskadeersättningar under

brandstodsåret 1855—1856	med	6,964 R:dr 75 öre,
» 1856—1857	»	2,802 » 84 »
» 1857—1858	»	3,718 » 87 »
» 1858—1859	»	5,903 » 21 »
» 1859—1860	»	52,173 » 23 »

för betäckande af hvilka brandskador, äfvensom till förvaltningskostnader, utdebiterats å delägarne på hvarje 100 R:drs ansvarighetsbelopp

brandstodsåret 1855—1856	3 skillingar Banko,
» 1856—1857	1 sk. 9 rst. Banko,
» 1857—1858	4 öre R:mt,
» 1858—1859	5 öre »
» 1859—1860	26 öre »

Brandskador af större omfång hafva under perioden timat tvenne gånger i Upsala, den ena natten emellan den 4 och 5 December 1859 och den andra den 13 Februari 1860, för hvilka af de brandskadade erhållits följande ersättningsbelopp, nemligen från

Städernas bolag till försäkring af fast egendom	135,709 R:dr 49 öre,
Städernas bolag till försäkring af lös egendom	35,964 » 92 »
samt Försäkringsbolaget Skandia	43,879 » 25 »

Utom länets brandstodsbolag finnes icke inom detta län någon annan egentlig försäkringsinrättning mot olyckshändelser, än ett bolag till försäkring mot sådane händelser, i följd af *farsoter hos kreatur*, uti hvilket bolag, som bildades år 1849, vid periodens slut funnos försäkrade 20,967 kreatur till ett värde af 1,865,390 R:dr R:mt. Till inrättningar af detta slag torde dock äfven kunna hänföras:

Rusthållarnes inom Upsala och Gefleborgs län *remonteringskassa*, hvilken kassa, bildad år 1831 och med af Kongl. Maj:t fastställt reglemente, senast med åtskilliga ändringar förnyadt den 5 December 1856, har till ändamål att tillförsäkra delägarne i samma kassa, utgörande vid periodens slut ägare af 269 rusthåll inom Upsala län och 5 inom Gefleborgs län, att för hvarje remont, som insättes i nummer i stället för kasserad eller störtad rustningshäst vid Kongl. Lif-Regementets Dragon-Korps, såsom ersättning för monteringskostnaden, i all framtid, på sätt och under vilkor som i reglementet bestämmes, erhålla 300 R:dr R:mt. Denna kassa, som förvaltas af en vid ordinarie bolagsstämma med kassans delägare hvart fjerde år utsedd Direktion, bestående af 1 ordförande och 6 ledamöter, hade vid 1860 års slut, enligt revisionsberättelsen öfver kassans räkenskaper, en behållning af 77,979 R:dr 22 öre R:mt, deraf 75,550 R:dr utgjorde grundfond, hvilken fond, bestående af mot säkerhet utlånte medel, enligt reglementet icke får rubbas eller förminsas, samt 2,429 R:dr 22 öre reservfond, hvilken sistnämnda fond, som användes till ersättningar för insatte remonter och bestridande af förvaltningskostnader, i mån af behof förstärkes genom årligt tillskott till lika belopp af hvarje i kassan delägande helt rusthåll; och utgjorde detta tillskott år 1860 7 R:dr R:mt; — äfvensom

Upsala läns Rotehållares *Enöreskassa*, för hvilken kassa Kongl. Maj:t första gången år 1831 fastställt och senast den 2 Augusti 1856 utfärdadt förnyadt reglemente, deruti sedermera åtskillige förändringar och tillägg blifvit fastställda genom Kongl. Brevet den 28 Februari 1860. Enöreskassan har en kapitalfond af 90,000 R:dr R:mt, hvilken fond aldrig får till kapitalet anlitas, tillgripas eller förskingras, men väl, efter Direktionens bepröfvande, kan årligen ökas med enöresafgiften, som fortfarande, enligt 1725 års knektekontrakt, utgår med 1 öre silfvermynt af hvarje öresland och tillsammans för hela länet nu utgör 384 R:dr 51 öre R:mt. Kassans öfriga kapitaltillgång redovisas i räkenskaperna under benämning af kassans reservfond. Af denna kassa, som förvaltas af en Direktion, bestående af Landshöfdingen i länet, såsom ständig ordförande, och Chefen för Uplands Regemente, såsom vice ordförande, samt sex vid ordinarie bolagsstämma hvart fjerde år med rotehållarne bland dem utsedde ledamöter, tre ståndspersoner och tre bönder, utbetalas vid hvarje rekryteringsmöte, då antaglig karl för en rote vid Uplands Regemente insättes, till rotehållaren i legohjelp 25 R:dr samt 40 R:dr till bidrag vid bosättningspersedlarnes anskaffande, så framt icke soldaten erhållit afsked mellan Generalmönstringar, i och för mottagande af jordbruk, med rotehållarens begifvande och emot dennes åtagande att i den afgåendes ställe insätta karl, i hvilket sistnämnda fall roten icke är berättigad hvarken till legohjelp eller till nyss omförmälda bidrag. Utaf det öfverskott, som å kassans räntemedel uppkommer, sedan förvaltningskostnaderna samt ofvan uppgifne utgifter blifvit bestridde, afsättas årligen 1,200 R:dr till en fond, kallad »Hans Kongl. Höghet Hertigens af Upland gratifikationsinrättning för afskedade välförtjente soldater vid Kongl. Uplands Regemente samt desses i behof stadda enkor och oförsörjda barn», af hvilken fond, enligt reglementet, två tredjedelar böra utdelas åt soldater, såsom pensioner för listiden, till belopp af högst 40 R:dr och minst 15 R:dr, samt återstående tredjedelen till soldatenkor och barn, såsom gratifikationer för året. Kassans behållning utgjorde vid slutet af redogörelseåret 1860—1861: 130,920 R:dr 62 öre R:mt, deraf voro Enöreskassans medel 91,922 R:dr 59 öre, reservfondens 33,384 R:dr 61 öre och den så kallade klädpenningefondens 5,613 R:dr 42 öre.

Offentliga *sjukvårdsanstalter* inom detta län äro: Upsala Central-Hospital, beläget i Bondkyrko socken nära intill Upsala stad, Weckholms hospital i Weckholms socken samt Upsala läns lasarett och kurhus jemte Akademiska sjukhuset i Upsala, äfvensom en med länslasarettet förenad barnbördsinrättning.

Å *Hospitalem* hafva vårdats nedannämnde antal sinnessjuka, nemligen:

	å Centralhospitalet.	å Weckholms hospital.
år 1856	227	12,
» 1857	196	12,
» 1858	166	12,
» 1859	166	12,
» 1860	159	12.

Å *Akademiska sjukhuset* hafva under ifrågavarande fem år funnits 44 tillgänglige sängplatser, deraf 12 för studerande samt 32 för andre patienter, hälften för mans- och hälften för qvinspersoner, och hvilka samtliga sängplatser nästan alltid varit upptagne.

Antalet tillgänglige sängplatser å länets *lasarett och kurhus* samt antalet sängar, som i medeltal hvarje dag varit derstädes upptagne, har utgjort:

	hela sängantalet.	hvarje dag upptagne.
år 1856	40	34,
» 1857	40	30,
» 1858	66	49,
» 1859	68	57,
» 1860	68	61.

År 1858 ökades sängantalet vid länets sjukinrättning med 10 samt år 1859 med ytterligare 2:ne sängar, hvarjemte länets innevånare, efter derom med Kongl. Akademien träffad öfverenskommelse, beredt sig tillfälle att för länets räkning få å Akademiska sjukhuset begagna 16 sängplatser, hvilka, för sådant ändamål upplåtne från den 1 Mars 1858, äro inbegripne uti ofvan uppgifne sängantal.

Legosängsavgifterna för Lasarettspatienter, hvilka avgifter vid femårsperiodens slut voro bestämde till 33 öre, men för patienter från andra län till 75 öre och för dem som begagnade enskildt rum till 1 R:dr 25 öre R:mt om dagen, hafva utgjort:

	avgift per dag för 1 patient.	hela det inffutna beloppet.
år 1856	25 öre	1,446 R:dr —
» 1857	25 öre	1,331 » 16 öre,
» 1858	25 öre af 277 patienter, 50 öre af 3 d:o, 75 öre af 24 d:o, 1 R:dr af 8 d:o	3,169 » —
» 1859 till och med d. 30 Juni	25 öre af 122 patienter, 75 öre af 18 d:o, 1 R:dr af 7 d:o,	
från och med d. 1 Juli	33 öre af 308 patienter, 75 öre af 21 d:o, 1 R:dr af 8 d:o	3,978 » 20 »
» 1860	33 öre af 319 patienter, 75 öre af 25 d:o, 1 R:dr 25 öre af 13 d:o	4,512 » 2 »

Den af länets innevånare erlagda *kurhusavgift* har utgjort:

	för hvarje person.	hela det redovisade beloppet.
1856 års kurhusavgift	19 öre	8,722 R:dr 56 öre,
1857 »	19 »	8,747 » 99 »
1858 »	19 »	8,596 » 16 »
1859 »	25 »	11,484 » 37 »
1860 »	25 »	11,619 » 90 »

och hafva Lasarettets och Kurhusets samtliga inkomster och utgifter för år 1860 uppgått till:

Inkomsterna:

1859 års Kurhusmedel	11,484 R:dr 37 öre,		
Lasarettmedel, levererade från Upsala Domkapitel	845 » 89 »		
Legosängsmedel af Lasarettspatienter	5,912 » 49 »		
Dito af Kurhuspatienter	218 » 25 »	18,461 R:dr	—

samt dessutom:

Kapitalafbetalning å en Lasarettets fordran	1,000 » —		
Influtne räntor	597 » 58 »		
För försålde effekter	33 » —		
Upptagne lån	4,505 » 92 »	6,136 »	50 öre.

Summa 24,597 R:dr 50 öre.

Utgifterna:

För sjukinrättningen	18,678 » 8 »
Afbetalning å en skuld	5,919 » 42 »

Summa 24,597 R:dr 50 öre.

Inom detta län finnas 2:ne *Provinsiälläkare*, af hvilka den ene jemväl är Stadsläkare i Upsala, en särskild Stadsläkare i Enköping, fyra Grufve-, Bruks- och Distriktsläkare samt tre enskildt praktiserande Läkare i Upsala, förutom Medicinska Fakultetens Professorer och Adjunkter; men behöfves ytterligare en Provinsialläkare för Bro och Håbo härader, i hvilket afseende underdånig framställning jemväl blifvit hos Kongl. Maj:t gjord, ehuru efter femårsperiodens slut; och finnas inom länet två *Fältskärer*, åtta *Djurläkare* samt fyra *apothek*, två i Upsala, ett i Enköping och ett vid Löfsta bruk.

Sundhets-Nämndernas verksamhet har egentligen afsett vårdandet af sjuke vid yppade större farsoter samt dessas hämmande, förutom i Upsala stad, der Sundhets-Nämnden sökt och fortfarande söker åstadkomma åtskillige förbättringar i sanitärt hänseende genom meddelande af föreskrifter om afledande af stillastående vatten och iakttagande af större renlighet å såväl allmänna platser, som enskilde husägares gårdar och tomter. I Upsala stad har till provisoriskt sjukhus af församlingen upplåtits en särskild gård med derå uppförde byggnader, hvilket sjukhus, försedt med nödige inventarii- och sjukvårdspersedlar, är ställdt under Sundhets-Nämndens disposition att användas vid förefallande behof och isynnerhet då någon allmännare farsot sig yppar.

I afseende å *fattigvården* hänvisas hufvudsakligen till innehållet af tabellen N:o 13; och hafva, be- Tab. N:o 13.
träffande fattigvården på landet, några allmännare tillförlitliga upplysningar utöfver dem, som tabellen innefattar, icke kunnat af Länsstyrelsen vinnas; hvaremot, angående fattigvården i städerna, vidare meddelas:

1) rörande *Upsala stad*, för ordnandet af hvilken stads fattigvård närmare bestämmelser finnas meddelade uti en af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande den 16 Maj 1845 fastställd stadga, att under tiden till och med år 1857 samt en del af år 1858 de egentliga fattighjonen varit inrymda uti ett inom staden beläget, af församlingen särskildt för detta ändamål uppbyggt hus, der fattighjonen fritt åtnjöto husrum och värme, under det de genom sjelfvaldt arbete inom eller utom hus till största antalet fingo sjelfve förskaffa sig sitt lifsuppehälle, men att, sedan församlingen år 1858 inköpt det utanför Svartbäckstullen belägna så kallade Invalidhuset, som är uppfördt af sten och bestående af 33 rum i 2:ne våningar, tillfälle då beredts att organisera fattigväsendet på ett mera ändamålsenligt sätt. I denna nya fattigvårdsanstalt, med hvilken jemväl en allmän arbetsinrättning är förenad, intagas såväl verkliga fattighjon, eller sådane som i följd af sjukdom eller ålderdom måste anlita fattigvårdens hjälp, som ock sådane personer, hvilka genom oordentligt lefnadssätt kommit i behof af fattigunderstöd. De egentliga fattighjonen inrymmas i den öfra våningen samt de så kallade arbetsjonen, särskildt karlar och särskildt kvinnor, i den nedra. De uti denna arbets- och försörjningsinrätt-

ning intagne personer åtnjuta derstädes fullständigt underhåll, så till föda som kläder, hvaremot arbete, efter hvars och ens förmåga, är för dem alla en oeftergifflig pligt. Fattighjonen, som till större delen utgöras af ålderstigna och sjukliga qvinnor, sysselsättas med lättare arbete, såsom strumpstickning, spånad och dylikt, hvaremot arbetshjonen, som hufvudsakligen bestå af äldre och yngre manspersoner, hållas till gröfre arbeten, såsom snickeri, skomakeri, jordbruk m. m. Inrättningen står under tillsyn af en för detta ändamål särskildt aflönad Direktör, hvarjemte Prest och Läkare finnas vid inrättningen anställde och för dess räkning aflönade. Antalet af de i arbets- och försörjningshuset intagne och vårdade personer har i medeltal årligen utgjort omkring 27 mankön och 38 qvinkön eller tillsammans 65 personer. Under qvinqvinnens sista år eller 1860 utgjorde antalet 82, deraf voro gifte 5 mankön och 2 qvinkön, ogifte 18 mankön och 14 qvinkön, enklingar 10 och enkor 23 samt barn 8 mankön och 2 qvinkön. Stadens andra fattiganstalt utgöres af det så kallade *barnhuset*, som är beläget inom staden och består af 4 rum i en öfvervåning, der omkring 30 barn jemte en sköterska inrymmas. Alla dessa barn, hvilka utgöras af sådane, som antingen förlorat sina föräldrar eller i hemmet sakna tillbörlig vård, njuta i barnhuset full omvårdnad, föda och kläder. Öfrige barn, som äro i behof af fattigunderstöd, och hvilkas antal uppgått i medeltal till 70, utackorderas på landet genom Fattigvårds-Styrelsens försorg. Samtliga barn, som vid 1860 års slut stodo under fattigvårdens tillsyn och vård, utgjordes af 1 mankön under 2 år, 17 mankön och 13 qvinkön mellan 2 och 8 år samt 35 mankön och 37 qvinkön emellan 8 och 15 år. Utom dessa barn, om hvilka fattigvården kan sägas helt och hållet draga försorg, bespisas med middag vid en inom barnhusets lokal inrättad kokanstalt under hvarje läsetermin i folkskolan dagligen omkring 80 fattiga skolbarn, hvilkas antal dock under ferierna betydligt nedsättes. Dessas ålder är öfverhufvudtaget den för skolgång bestämda, med undantag af ett mindre antal, som tillhöra den så kallade Småbarnsskolan. Till underlättande af de fattiga barnens skolgång användas icke obetydliga summor från en fond, kallad *Prins Gustafs Beklädnadsfond*, hvarjemte en inom staden bildad Fruntimmersförening, utom sin i öfrigt gagnarika verksamhet, bidrager med icke obetydliga penningebelopp till att förse de fattigare barnen med kläder och skodon. Dessa nu nämnda inrättningar utgöra stadens ordinarie fattigvårdsanstalter; men, förutom det understöd, som der lemnas, åtnjuta ett icke obetydligt antal fattige bidrag till sitt uppehälle, dels genom erhållande af mat kostnadsfritt och dels genom månadtligen eller kvartalsvis utfallande kontanta penningeunderstöd. Antalet af sådane fattige, med inberäkning äfven af de skolbarn, som under läseterminerna erhållit middag, har i medeltal utgjort 74 mankön och 73 qvinkön. För de fattigas mindre barn är äfven en så kallad *Barnkrubba* inrättad, der fattiga mödrar kunna under arbetsdagarne inlemna sina barn och få dem födda och vårdade för 10 öre om dagen. Denna krubba underhålles på Fruntimmers-föreningens bekostnad. *Arbetarebostäder* äro för flera år tillbaka af ett enskildt bolag inrättade, och, sedan det i staden bildade bolag för minuthandel med och utskänkning af bränvin och andra spirituösa drycker, för sådant ändamål, anslagit 11,000 R:dr R:mt, hafva under senare år nya arbetarebostäder blifvit uppbyggda. Och anmärkes slutligen, att med undantag af följderna af 1857 års ovanligt häftiga kolera-epidemi, som, på samma gång den ökade de fattiges antal, äfven borttryckte många ibland dem, i synnerhet på dåvarande fattighuset, i öfrigt ej några särdeles ingripande händelser inträffat, som inverkat på fattigantalet;

2) *rörande Enköping*, att i denna stad, för hvars fattigvård reglemente blifvit af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande fastställdt den 20 December 1847, finnes ett fattighus, som består af två våningar, innehållande tillsammans 5 rum och 1 kök. I detta fattighus hafva intagits såväl sådane personer, som åtnjutit full fattigförsörjning, som ock andra fattige, hvilka sjelfve kunnat bidraga till sin försörjning, men tillfälligtvis eller för längre tid funnits i saknad af husrum eller för sjukdom varit i behof af eljest saknad vård; och har antalet af de å fattighuset intagna personer vanligen utgjort 15 till 18. Till förminskande af de direkta fattigunderstöden har Fattigvårds-styrelsen sökt att åt fattiga qvinnor bereda arbetsförtjenst genom inköp af lin, som utlemnats till spånad, hvarefter det tillverkade garnet för fattigvårdens räkning å auktion försålts. Utaf

samtliga fattighjon och understödstagare voro år 1860 af barn under 15 år: 5 emellan 2 och 8 år och 14 emellan 8 och 15 år, samt af personer öfver 15 år: 4 under 30 år, 11 emellan 30 och 45 år, 10 emellan 45 och 60 år, 11 emellan 60 och 75 år och 2 öfver 75 år gamla. Af barnen voro 7 oäkta samt 4 fader- och moderlösa, hvaremot de öfriga 8 barnens föräldrar lefde, men befunnos oförmögna eller oskickliga att barnen sjelfva vårda och försörja. Alla barnens vård ombesörjes på det sätt, att de af Fattigvårds-styrelsen öfverlemnas till välkända personer dels i staden och dels på landet, hvilka för barnens omvårdnad af fattigvården åtnjuta viss ersättning, som vanligen utgjort två tunnor råg och 15 R:dr R:mt årligen för hvarje barn.

Såsom jemväl hörande till denna afdelning må slutligen anmärkas, dels att, sedan, med afseende å det genom en längre tids erfarenhet ådagalagda behovet af en genomgripande förändring uti *Polis- och Brandvaktsinrättningen* i Upsala stad, förslag till reorganisation deraf blifvit utaf en för detta och andra ändamål nedsatt komité utarbetadt, enligt hvilket förslag all skilnad emellan stadens och akademiens polis- och brandvaktsinrättningar, hvilka derförinnan icke med hvarandra haft något närmare samband, skulle försvinna, samt stadens polis- och nattbevakning, som likaledes varit åtskiljda, jemväl förenas till en allmän poliskorps, och denna korps bestå af en poliskommissarie med årlig lön af 1,000 R:dr, 8 ordinarie poliskonstaplar med årlig lön af 600 R:dr hvardera och 16 extra konstaplar med årlig aflöning af 150 R:dr för hvardera, så, och efter det berörda förslag blifvit af Kongl. Maj:t under den 20 Augusti 1858 i nåder fastställt, har den nyorganiserade polisen från och med den 1 påföljande Oktober trädt i verksamhet; dels ock att under femårsperioden i Upsala stad anlagts ett *gasverk*, som för såväl gatubelysningen, som för belysningen i enskilda lokaler öppnats till begagnande den 29 December 1860. Anläggningskostnaden för verk och rörledningar uppgick till omkring 158,000 R:dr, hvartill dessutom kommo förlags- och driftkostnader; och har Kongl. Maj:t, genom resolution af den 1 December 1859, beviljat staden rättighet att, till bestridande af kostnaderna för denna anläggning, upptaga ett lån af 150,000 R:dr R:mt emot utgifvande af 1,500 stycken obligationer å 100 R:dr R:mt och löpande med högst 6 procent ränta; hvilket lån dock sedermera befunnits för ändamålet otillräckligt, hvarföre Upsala stad, efter femårsperiodens slut, erhållit nådigt tillstånd att ytterligare upplåna 120,000 R:dr R:mt på enahanda sätt och mot samma vilkor, som för det större lånets upptagande af Kongl. Maj:t i nåder blifvit bestämda.

Landskansliet i Upsala den 4 Juli 1862.

R. VON KRÆMER.

Joh. Kjellin.

P. H. Löfqvist.

Tab. No 1.

FOLKMÄNGD.

1.		2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
Å landsbygden.		Den 31 December enligt husförhörlängderne.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.						Utskrifningsmanskap.
					Hela folkmängden af			Deraf frie från mantalspengar.			
		Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	
År 1856	38,772	42,614	81,386	38,546	42,217	80,763	18,550	19,517	38,067	3,185
» 1857	38,508	42,329	80,837	38,033	41,695	79,728	18,600	19,613	38,213	3,025
» 1858	38,809	42,605	81,414	38,392	42,167	80,559	19,158	20,333	39,491	2,938
» 1859	39,086	42,735	81,821	38,654	42,344	80,998	19,215	20,302	39,517	2,848
» 1860	39,447	43,077	82,524	39,061	42,646	81,707	19,352	20,495	39,847	2,970
I städerna.											
Upsala 1856	3,743	4,576	8,319	3,126	4,238	7,364	1,195	1,275	2,470	331
1857	3,635	4,434	8,069	3,278	4,333	7,611	1,318	1,329	2,647	342
1858	3,857	4,616	8,473	3,036	4,126	7,162	1,190	1,297	2,487	318
1859	3,949	4,730	8,679	3,288	4,373	7,661	1,307	1,406	2,713	325
1860	3,708	4,751	8,459	3,367	4,416	7,783	1,340	1,410	2,750	340
Enköping 1856	616	813	1,429	628	830	1,458	223	283	506	54
1857	635	839	1,474	655	853	1,508	249	292	541	55
1858	648	842	1,490	681	891	1,572	267	322	589	61
1859	642	826	1,468	678	847	1,525	255	301	556	59
1860	685	868	1,553	675	842	1,517	256	287	543	58
Summa i länets städer år 1860		4,393	5,619	10,012	4,042	5,258	9,300	1,596	1,697	3,293	398
Summa i hela länet år 1860		43,810	48,696	92,536	43,103	47,904	91,007	20,948	22,192	43,140	3,368

Tab. No 2.

JORDBRUK.

1.		2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
		Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Bönor.	Potatis.	Andra rotfrukter.	Lin och hampa.
Årliga utsädet på tunnland i medeltal af kappar		23,50	27	32,50	39,25	36,25	26,50	—	Tunnor. 7,25		
Årliga behovet för länet till utsäde tunnor		4,258	28,150	27,247	9,950	6,888	2,654	—	45,305		
Tunnland åkerjord, använde år 1860 till odling af		5,798	33,363	26,828	8,112	6,080	3,205	—	6,249		663
		Trindsäd.									
Skördebelopp i korntal af utsädet (och med dettas afdrag)		1856	4:e—5:e	6:e—7:e	4:e—5:e	4:e—5:e	4:e—5:e	3:e—4:e	5:e		
		1857	8:e	8:e—9:e	8:e	8:e	8:e	6:e—7:e	6:e—7:e		
		1858	8:e	7:e	7:e—8:e	7:e—8:e	7:e—8:e	6:e—7:e	8:e—9:e		
		1859	8:e	6:e	7:e	6:e	6:e	5:e—6:e	8:e		
		1860	8:e	6:e	7:e—8:e	5:e—6:e	6:e—7:e	7:e—8:e	5:e		
Årlig förbrukning på person i medeltal kappar		4	48	36	—	—	3	—	88		

Tab. N:o 3.
BOSKAPSSKÖTSEL.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
	Hästar.	Tjurar.	Oxar.	Kor.	Ungnöt.	Får.	Getter.	Svin.
Antal 1860—1861 vinterfödda	19,582	8,781		34,230	13,632	47,617	—	17,685

Tab. N:o 4.
SKOGSHUSHÅLLNING.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Särskilde slag af skogar m. m.	Areal vid periodens slut. Tunnland.	Afverkningsbelopp utfördt i			Anmärkningar.
		År.	Quantitet. Kub.fot.	Penningvärde. R:dr R:mt.	
Kongl. Maj:st och Kronan tillhörige och till Dess disposition indragne	5,177	1856	80,500	3,842	
		1857	68,000	2,989	
		1858	59,625	2,903	
		1859	74,510	2,797	
		1860	75,095	2,891	
Boställens, kyrkors, läroverks och fromma stiftelsers (en del)	13,802	1856	152,780	7,635	Som arealen af flere boställsskogar utaf innehafvarne sjelfve ej är känd, hafva tillförlitliga upplysningar derom icke kunnat vinnas, hvarföre några uppgifter om sådana skogar uti denna tabell icke ingå, utan äro af de i tabellen under rubriken: Boställens, kyrkors m. m. upptagna 13,802 tunnland skog tillhörige: H. K. H. Prins Gustafs Folkskola 519 tunnland, Upsala Centralhospital ... 803 » Upsala Akademi 12,480 » Summa 13,802 tunnland.
		1857	152,780	7,635	
		1858	152,780	7,635	
		1859	152,780	7,635	
		1860	152,780	7,635	
Häradsallmänningar	37,529	1856	269,584	13,475	
		1857	238,254	11,910	
		1858	237,643	11,880	
		1859	228,344	11,415	
		1860	232,044	11,600	
Sockneallmänningar Ekeplanteringar Mullbärsplanteringar Andra skogsplanteringar Flygsandsfält	} Se berättelsens text.				

Tab. N:o 5.

DÖDADE ROFDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
År.	Björnar.	Vargar.	Lodjur.	Jerfvar.	Räfvar.	Mårdar, Hillrar och Her- meliner.	Uttrar.	Skjälär.	Örnar.	Hökar, Ugglor och Ufvar.	Falkar och Glador.	Belopp af utbetald belöning.
1856	—	5	8	—	458	—	—	—	—	6	—	R-dr. 2,093 öre. 04
1857	—	9	8	—	482	—	—	—	3	1	—	2,295 06
1858	—	12	11	—	468	—	—	—	—	10	—	2,295 09
1859	—	13	8	—	472	—	—	—	1	10	—	2,180 75
1860	—	7	8	—	614	—	—	—	—	15	—	2,545 04
Summa 1856—1860	—	46	43	—	2,494	—	—	—	4	42	—	11,408 98

Anmärkning: Af de i denna tabell upptagna 46 vargar äro 39 gamla och 7 ungar, samt af upptagne 2,494 räfvar 2,267 gamla och 227 ungar.

Till Tab. N:o 6 af ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR har Landshöfdinge-Embete ej erhållit tillfredsstäl-
lande uppgifter.

Tab. No 7.

GRUFVOR, BERGVERK, BRUK, FABRIKER OCH MANUFAKTURINRÄTTNINGAR SAMT HANDTVERKERIER.

1.	2.								3.								4.								
	Grufvor, bergverk, bruk, fabriker och manufakturinrättningar.																Handtverkerier.								
	Å landsbygden.								I städerna.								Å landsbygden.				I städerna.				Antal iökare till sjelförsörjning.
	Antal verk och inrättningar.	Ägare.		Mästare, arbetare och biträden af alla slag.				Antal verk och inrättningar.	Ägare.		Mästare, arbetare och biträden af alla slag.				Mästare.	Deras biträden af		Dessas arbets- biträden.	Mästare.	Deras biträden af					
Böskilde.		Bolag.	Öfver 15 års ålder.	Under 15 års ålder.	Böskilde.	Bolag.	Öfver 15 års ålder.		Under 15 års ålder.	Mästare.	Lärlingar. Gesäller.	Andra arbetare.	Gerningsmän.	Gesäller.		Lärlingar.	Andra arbetare.								
m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.						
Bagare																		9	17	12		3			
Bleckslagare																		4	3	3		3			
Bokbindare																		10	9	9		1			
Boktryckerier																									
Bryggare																		6			15	2			
Brännerier	14	11	3	73		4		3	2	1	16						2	1	2						
Bundtmakare																									
Färgerier	1	1		1				6	6		19														
Garfverier	5	5		10				13	13		39														
Gelbgjutare																		2		4		1			
Gjuteri	1	1		3																					
Glasmästare																		5	5	12		3			
Grufvor	10	4	6	373	18	75	34																		
Guldsmeder																		6	9	11					
Gördelmakare																		3	1	4		2			
Handsmakare																		2							
Hattmakare																		3	1	1					
Hofslagare																		2							
Hyrkuskar																		2							
Instrument- och Apparat-tillverkning								1	1		14		1				4		1						
Jernbruk	11	7	1	310		44																			
Kakelfabrik och Kakelugnsmakare								1	1		3							6	2	8		3			
Kalkugnar	6	6		8																					
Kammakare																		1	1						
Karduansmakare																		2	4	2					
Klensmeder																		41	4	6	10	23			
Kopparslagare																		7	9	4		1			
Masugnar	11	7	1	110																					
Murare																		5				9			
Mur- och Byggmästare																		12	9	2	9	4			
Målare																		15	12	19		15			
Nålfabrik								1	1		4														
Pappersbruk	1	1		6		2																			
Perukmakare																				1					
Plåtslagare																		1	1						
Sadelmakare																		1	10	2	12	11			
Salpetersjuderier	3		1	3																					
Sejlarer																									
Skomakare																		3	5	2					
Skräddare																		12	1	2		179			
Slagtare																		9	1			152			
Snickare																		11	169	59	28	36			
Sockerbagare																		8	1	10		7			
Strumpväfvere																		18	1	26	22	31			
Stålugnar																									
Svarfvere																		26	22	31		36			
Sämskmakare																		5	4	4					
Tegelbruk	22	21	1	111		7		4	4		18	6	5	4											
Tenngjutare																									
Tröskverksbyggare																		1				1			
Tunnbindare																									
Urmakare																		2	1	2		1			
Vagnmakare																		7	8	10					
Valk	1		1															6	4	8		4			
Ättikfabrik								1	1		1	1													
Summa	88	66	14	1,033	18	132	34	34	32	2	137	7	24	4	25	2	2	22	412	130	248	206	257	24	493

Tab. N:o 8.

ALLMÄNNA VÄGAR, GÄSTGIFVERIER OCH SKJUTSNING, 1856—1860.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
	Längd i mil:				Kostnader				Gästgifveriernas antal år 1860.	Antal hästar, utgångne till		
	af hvarje slag af mot- stående vägar.	af indelade, med skjutssta- tioner för- seende vägar.	af fallän- dade och afnyade nya vägar.	af utlagde eller betyd- ligt förbät- rade vägar.	för fölländade nya vägar		för förbättrade vägar			År.	Kungs- och krono- skjuts.	Gästgif- veri-, håll- och reserv- skjuts.
					af kommu- nernas medel.	af kommu- nernas medel.	af Stats- medel.	af kommu- nernas medel.				
Vid periodens slut.	Under perioden.					R.dr	R.mt.					
Allmänna landsvägar	46 $\frac{1}{2}$	46 $\frac{1}{2}$	—	1 $\frac{1}{2}$	—	—	48,750	3,300	18	1856	854	42,528
Häradsvägar	75 $\frac{1}{2}$	31 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	8	1857	841	38,172
Socknevägar	37 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	—	—	1858	565	23,531
Gästgifverier i städer	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1859	738	22,502
D:o med införd skjuts-entreprenad	—	—	—	—	—	—	—	—	22	1860	1,467	23,598

Tab. N:o 9.

SJÖFART OCH HANDEL ÅR 1860.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.
	Sjöfart.								Gross- handlare.	Minut- handlare.	Handlande.													
	Fartyg och båtar, begagnade till										Antal.	Idkande både gross- och minut- handel.	Enligt § 3 mom. 1 af Handels- Ordningen.	Qvinnor, enligt 4 § Handels- Ordningen.	Med in- och ut- ländska varor.		Med landt- mannas- varor.		Med egna tillverk- ningar.					
	inrikes sjöfart.				utrikes sjöfart.				Husbönder.	Befjening.					Husbönder.	Befjening.	Husbönder.	Befjening.	Husbönder.	Befjening.	Husbönder.	Befjening.	Husbönder.	Befjening.
	Antal.	Låstetal.	Besätt- ning. Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Låstetal.	Besätt- ning. Skeppare.	Sjöfolk.																
Landsbygden	30	544,48	26	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	9	—	—	—	—
Upsala och Enköping .	9	175,37	9	18	—	—	—	—	—	—	107	90	—	—	1	3	21	—	—	—	—	—	—	—
Summa	39	719,85	35	34	—	—	—	—	—	—	107	90	—	—	1	3	21	—	35	9	—	—	—	—

Tab. N:o 10.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER Å LANDET, TOMTER OCH JORDAR I STÄDERNA M. M. ÅR 1860.

Å landsbygden.								I städerna.														
Hemman och lägenheter af alla slag, efter olika natur enligt nya jordboksordningen.	Hemman.			Antal				Uppskattningsvärde sista året. R:dr R:mt.	Tomter, jordar och lägenheter af alla slag, i hvarje stad.	Tomter.		Jordar.					Uppskattningsvärde sista året. R:dr R:mt.					
	Mantal.		Brukingsdelar.	jordtorp.	backstugor.	andra lägenheter.	Antal obebyggde.			Antal bebyggde.	Åker.	Äng.	Skog och beten m. m.	Summa tunnland jord.	Hemmanantal.	Af hus och tomter.	Af jordar.	Summa. R:dr R:mt.				
	Oförmedlade.	Förmedlade.																				
Krono.																						
<i>Under allmän disposition.</i>																						
Kungsgårdar	183 ¹ / ₈	181 ¹ / ₈	6	—	—	—	219,050	Upsala	501	43	2,110	380	499	2,989	40 ¹ / ₂	4,678,605	454,275	5,132,880				
Säterier	34 ¹ / ₇	31 ¹ / ₈	20	—	—	—	195,310	Enköping	180	10	709	812	668	2,189	16 ¹ / ₂	499,044	147,439	646,483				
Hemman	144 ⁵ / ₈	118 ⁵ / ₈	168	—	—	—	584,190															
Boställen	293 ⁵ / ₈	240 ¹ / ₂	280	—	—	—	1,615,720															
Jordlägenheter	—	—	—	292	103	81	75,440															
<i>Under enskild disposition.</i>																						
Säterier	8 ¹ / ₂	8	3	—	—	—	56,000															
Hemman	87 ⁵ / ₈	70 ⁵ / ₈	137	—	—	—	441,620															
Jordlägenheter	—	—	—	80	5	497	102,460															
S:a	588 ¹ / ₈	487 ² / ₈	614	372	108	578	3,289,790															
Skatte.																						
Boställen	4 ¹ / ₈	2 ¹ / ₈	4	—	—	—	21,410															
Säterier	131 ¹ / ₇	114 ¹ / ₈	66	—	—	—	962,550															
Hemman	1,646 ¹ / ₈	1,400 ¹ / ₈	3,434	—	—	—	7,545,490															
Jordlägenheter	—	—	—	679	399	281	128,220															
S:a	1,782 ¹ / ₇	1,517 ¹ / ₇	3,504	679	399	281	8,657,670															
Frälse.																						
Boställen	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	2	—	—	—	8,110															
Säterier	303 ³ / ₈	284 ¹ / ₈	195	—	—	—	2,954,020															
Rå- och Rörshemman	57 ¹ / ₂	45 ¹ / ₈	51	—	—	—	255,250															
Hemman	1,541 ¹ / ₇	1,223 ¹ / ₈	2,994	—	—	—	7,254,800															
Jordlägenheter	—	—	—	1,135	245	303	147,170															
S:a	1,903 ¹ / ₂	1,555 ¹ / ₂	3,242	1,135	245	303	10,619,350															
Summa	4,273 ⁵ / ₈	3,560 ³ / ₈	7,360	2,186	752	1,162	22,566,810		681	53	2,819	1,192	1,167	5,178	57 ¹ / ₂	5,177,649	601,714	5,779,363				

Tab. N:o 11.

LAGA SKIFTEN M. M. ÅREN 1856—1860.

År.	Sökta skiftens antal.	Fastställda skiften.								Arfvoden till landtmätare och gode män för laga skiften. R:dr R:mt.	Hela beräknade utgiftsersättningen. R:dr R:mt.
		Antal.	Skiftade mantal.		Skiftade egor.						
			Oförmedlade.	Förmedlade.	Inrösningsjord.			Afrösningsjord.			
					Åker.	Äng.	Odlingsmark.				
1856	51	19	—	43,12	2,553	1,664	123	3,089	17,959	65,402	
1857	30	26	—	79,25	4,763	2,082	653	4,459	27,284	144,434	
1858	27	52	—	198,31	10,135	4,581	630	17,225	89,213	268,794	
1859	26	34	—	84,50	4,371	2,027	295	6,036	40,332	125,177	
1860	17	20	—	67,00	3,640	2,105	211	6,237	32,201	99,834	
Summa 1856—1860	151	151	—	472,18	25,462	12,459	1,912	37,046	206,989	703,641	

Tab. N:o 12.

SPARBANKER.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Sparbankernas namn vid periodens slut, jemte uppgift om stiftelseår.	Antal delegare.	Hela kapital-tillgången R:dr Rmt.	Öfverskott eller besparing öfver delegerades andel.	A f d e l e g a r n e									
				insatt belopp. R:dr R:mt.					uttaget belopp. R:dr R:mt.				
				Vid periodens slut.			1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1856.	1857.
Upsala stads och läns, stiftad år 1830	4,254	660,130	29,014	98,769	87,982	78,395	115,223	128,939	52,172	84,610	77,172	70,983	96,290
Enköpings stads, stiftad år 1835	665	101,723	8,347	15,593	16,995	13,790	15,792	16,932	7,065	5,070	13,433	14,503	16,188
Lagunda och Hagunda häraders Sparbank och Pupillkassa, stiftad år 1853	486	52,138	2,012	9,852	8,135	6,405	7,048	10,042	3,913	3,228	1,468	4,462	5,058
Söderfors sockens Sparbank, stiftad år 1824	138	22,364	158	1,757	3,438	1,902	978	1,753	1,454	2,331	2,508	1,634	1,859
Tierp sockens, stiftad år 1839	140	14,780	2,190	1,120	1,390	810	970	1,250	1,550	2,730	1,850	590	1,080
Summa	5,683	851,135	41,721	127,091	117,940	101,302	140,011	153,916	66,154	97,969	96,431	92,172	120,475

Tab. N:o 13.

FATTIGVÅRDEN.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.
År.	Fattigvården			Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.								Antal af fattigvården understödde, som ej fått full försörjning.	Fattigvårdens									
	Antal fattighus.	delad på nedanstående antal rotar eller kretsar.	Antal fattighus.	Äldre personer vårdade				Barn, vårdade i och utom fattighus.		Summa af båda könen.	Inkomster. R:dr R:mt.					Samtliga utgifter i och för fattigförsörjning. R:dr R:mt.						
				i fattighus.		på annat sätt.		Summa	Afkastning af egen- dom, kollekter m. m.		Personliga fattigvårdsbidrag.		Värdet af tillskott efter hemmantal.	Ersättning			Summa R:dr R:mt.					
				m.	q.	m.	q.							m.	q.			af statsmedel.	af annat fattigvårds-samhälle.			
1856	75	162	130	102	352	206	445	259	256	567	1,053	1,620	636	1,325	1,961	34,768	14,278	21,797	159	906	71,908	67,910
1857	75	159	129	111	318	194	454	274	270	579	1,042	1,621	613	1,307	1,920	33,642	13,543	22,164	223	905	70,477	67,222
1858	75	159	132	112	288	195	464	287	273	594	1,025	1,619	574	1,258	1,832	37,188	12,337	21,139	211	685	71,560	71,752
1859	75	159	132	124	282	201	439	283	285	608	1,006	1,614	598	1,259	1,857	35,598	13,309	22,283	268	365	71,823	68,164
1860	75	168	131	115	325	201	433	288	265	604	1,023	1,627	584	1,232	1,816	37,355	13,087	21,384	262	515	72,603	71,277